

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**  
**ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

Факультет журналістики

Кафедра журналістики та нових медіа

**БАКАЛАВРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА**

на тему:

**БЕЗПЕКА ЖУРНАЛІСТІВ-РОЗСЛІДУВАЧІВ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА  
УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ**

Використання чужих ідей, результатів  
і текстів  
мають посилання на відповідне  
джерело

М. О. Прокопець  
(підпис студента) (ініціали, прізвище)

Здобувача першого (бакалаврського)  
рівня вищої освіти,  
Групи ЖУРБ-1-21-4.0з  
галузі знань 06 Журналістика  
спеціальності 061 Журналістика  
освітньої програми 061.00.01 Журналістика  
Прокопець Марії Олександрівни  
Науковий керівник: Безулік Г. В., доцент  
кафедри журналістики та нових медіа

Розширена шкала: \_\_\_\_\_

Допускаю до захисту  
перед ЕК

Кількість балів: \_\_\_\_\_ Оцінка: ECTS \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_  
І.В. Погребняк,  
завідувач кафедри журналістики та  
нових медіа

Голова комісії .  
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії .  
(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

## ЗМІСТ

|                                                                                                                             |           |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.....</b>                                                                                         | <b>3</b>  |
| 1.1. Обґрунтування актуальності проєкту.....                                                                                | 3         |
| 1.2. Мета і завдання роботи.....                                                                                            | 3         |
| 1.3. Перелік методів здійснення творчого пошуку.....                                                                        | 3         |
| <b>II. СПЕЦИФІКАЦІЯ ПРОЄКТУ «БЕЗПЕКА ЖУРНАЛІСТІВ-<br/>РОЗСЛІДУВАЧІВ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ»<br/>.....</b> | <b>19</b> |
| 2.1. Теоретичне підґрунтя лонгвідів.....                                                                                    | 19        |
| 2.2. Створення лонгвідів для проєкту.....                                                                                   | 20        |
| 2.3. Засоби виразності подачі лонгвідів.....                                                                                | 21        |
| 2.4. Сфера застосування та результати апробації.....                                                                        | 24        |
| <b>III. СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....</b>                                                                             | <b>23</b> |
| <b>IV АНОТАЦІЯ.....</b>                                                                                                     | <b>26</b> |
| <b>ДОДАТКИ.....</b>                                                                                                         | <b>28</b> |

## **I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА**

### **1.1. Обґрунтування актуальності проєкту**

У сучасному інформаційному просторі журналістські розслідування є одним із ключових інструментів контролю за владою, виявлення корупції, зловживань та порушень прав людини. Водночас журналісти-розслідувачі дедалі частіше опиняються під загрозою — як фізичною, так і цифровою, — особливо в умовах авторитарних режимів, воєнних конфліктів або нестабільного політичного середовища. Україна, яка з 2014 року переживає збройну агресію, а з 2022 — повномасштабну війну, стала ще більш вразливою зоною для роботи представників незалежних медіа, зокрема тих, хто займається журналістськими розслідуваннями.

Попри міжнародні ініціативи та законодавчі спроби захисту прав журналістів, на практиці вони часто залишаються без належного правового та фізичного захисту. Убивства, переслідування, погрози, тиск через суди чи цифрові атаки — ці загрози залишаються частиною професійної реальності для багатьох журналістів в Україні.

Дослідження міжнародного досвіду забезпечення безпеки журналістів-розслідувачів, аналіз ефективних механізмів захисту та порівняння з українським контекстом дозволяє виявити недоліки національної системи та запропонувати шляхи її вдосконалення. У цьому контексті актуальним є створення системної бази знань, яка б поєднала практичні кейси, правові інструменти й етичні стандарти з урахуванням українських реалій.

Крім цього, ефективність мультимедійних жанрів журналістики у висвітленні випадків журналістських розслідувань — один із найважливіших аспектів сучасної медіареальності. Завдяки поєднанню тексту, відео, аудіо, інфографіки та інтерактивних елементів, мультимедійна журналістика підсилює вплив журналістських розслідувань, робить їх доступнішими та емоційно виразнішими для широкої аудиторії.

Мультимедійні жанри відкривають можливість для інтерактивної взаємодії з аудиторією. Користувач може сам переглядати хронологію подій, взаємодіяти з картою чи схемою корупційних зв'язків.

Мультимедійні жанри не лише розширюють інструментарій журналістів-розслідувачів, а й значно підвищують ефективність їхньої роботи, сприяючи прозорості, суспільній реакції та впливу на політичні чи соціальні процеси. Їхня ефективність полягає у здатності трансформувати складні теми в доступну, наочну й емоційно залучену форму.

Таким чином, ця тема є важливою як з точки зору зміцнення свободи слова в Україні, так і в контексті інтеграції нашої держави до міжнародної системи демократичних цінностей.

## **1.2. Мета і завдання роботи**

**Мета:** створити комплексні лонгріди, що висвітлюють питання безпеки журналістів-розслідувачів шляхом аналізу міжнародного досвіду та сучасної ситуації в Україні.

### **Завдання роботи:**

1. узагальнити характеристику лонгвідів;
2. проаналізувати випадки журналістів-розслідувачів;
3. висвітлити засоби виразності лонгвідів;
4. створити медіапроект і апробувати матеріали.

**Об'єкт дослідження** – журналістська діяльність у сфері розслідувань в умовах загроз для професійної безпеки.

**Предмет дослідження** – механізми забезпечення безпеки журналістів-розслідувачів, зокрема міжнародні практики та український досвід їх реалізації.

## **1.3. Перелік методів здійснення творчого пошуку**

У межах будь-якої професійної діяльності існують засади, що не підлягають дискусії. У сфері журналістики такими фундаментальними поняттями є професійні стандарти та безпека. Сучасна журналістика функціонує

в умовах, де свобода слова, суспільна відповідальність та особистий ризик тісно переплетені й взаємодіють у постійному напруженні.

Події останнього десятиліття, зокрема з початком збройного конфлікту на сході України у 2014 році та повномасштабного вторгнення у 2022 році, засвідчили трансформацію журналістської професії в бік активної громадянської позиції. В умовах воєнного стану та політичної нестабільності журналістика дедалі частіше виходить за межі інформаційної діяльності, набуваючи рис інструмента суспільного спротиву, викриття зловживань та захисту демократичних цінностей.

У контексті розслідувальної журналістики поняття нейтральності поступово втрачає свою практичну реалізацію. Нездатність зайняти чітку позицію або критично оцінити події перетворює журналіста не на спостерігача, а на потенційний інструмент маніпуляції. Відтак, професійні стандарти більше не сприймаються виключно як набір технічних вимог до тексту чи етеру. Вони постають як основа професійної етики, елемент самозахисту й запорука збереження довіри аудиторії.

В умовах сучасної України дотримання журналістських стандартів стає не лише професійною вимогою, а й екзистенційною потребою — питанням особистої безпеки, моральної витримки та журналістської відповідальності перед суспільством.

У професійній діяльності журналіста часто виникають ситуації, у яких юридичні норми не дають однозначних відповідей, а внутрішні моральні орієнтири можуть зазнавати сумнівів.

Йдеться не лише про дотримання "ідеальних правил", а радше про систему координат, яка дозволяє зберігати фахову стійкість у критичних умовах. Професійні стандарти виступають опорою в ситуаціях, коли зовнішні обставини є нестабільними, а професійна діяльність — пов'язана з високим рівнем ризику. Саме вони допомагають зберігати фокус і відповідальність навіть у складних польових умовах, зокрема в ситуаціях, коли матеріали готуються в умовах

відключення електроенергії, у сховищах, за мінімальних технічних ресурсів — із розумінням, що оприлюднений сюжет може викликати суспільний резонанс або навіть загрозу автору.

У межах цієї роботи ми систематизуємо знання, які виокремили з проаналізованих джерел, в яких ситуаціях професійні стандарти працюють як захист і підтримка, а де вони виявляються безсилими. Особливої актуальності набуває й поняття безпеки журналіста, яке сьогодні включає не лише фізичну захищеність, наприклад, використання бронежилетів, а й психологічну витривалість, здатність зберігати професійну адекватність за умов емоційного вигорання.

Таким чином, залишатися в журналістиці в умовах хронічного стресу, інтенсивного інформаційного потоку та соціальних потрясінь — означає постійно переосмислювати власну професійну ідентичність та ролі стандартів як морального і професійного орієнтира.

У журналістській діяльності професійні стандарти нерідко сприймаються як абстрактні поняття, відірвані від реальних умов роботи. Вони асоціюються з теоретичними лекціями, а не з напруженим редакційним ритмом, дедлайнами та щоденним стресом. Проте саме ці стандарти часто виявляються єдиним орієнтиром у ситуаціях невизначеності, коли відсутні готові алгоритми дій. Принципи балансу думок, перевірки фактів, редакційної незалежності, чіткого розмежування фактів і оцінних суджень не є суто ідеалістичними концептами — вони стають запорукою довіри в інформаційному середовищі, де журналістська діяльність постійно підозрюється в упередженості та ангажованості.

Про безпеку журналістів розповідає Інститут масової інформації. У статті виділяється три складові безпеки фахівців журналістики: «1) Особиста безпека на роботі (в редакції чи під час виконання журналістського завдання); 2) Особиста безпека вдома; 3) Особиста безпека під час пересування чи подорожі» [11].

Особливої ваги ці норми набувають у роботі над конфліктними чи суспільно чутливими темами, такими як корупція, службові зловживання, неефективність органів влади. У подібних випадках тиск на журналіста з боку зацікавлених сторін є майже неминучим. Саме тоді на перший план виходять професійні механізми самозахисту: документальне підтвердження інформації, збалансоване представлення точок зору, етична стриманість у мовленні. Це не формальні вимоги, а засоби збереження фахової репутації та внутрішньої професійної цілісності. Інститут масової інформації виділяє такі положення, як «оцінювання ризиків, базові документи під час роботи в ситуаціях з підвищеною небезпекою, схеми зв'язку» [11]. На території України також діє Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламенських слухань на тему «Безпека діяльності журналістів в Україні: стан, проблеми і шляхи їх вирішення»». У рекомендаціях прописані дії з боку президента України, Верховної Ради України, Комітету Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Державного бюро розслідувань та інших установ для того, щоб забезпечити безпеку журналістам [12].

У суспільстві, де журналісти нерідко сприймаються як "агенти впливу" чи "учасники конфлікту", дотримання стандартів дозволяє зберігати чітку позицію: журналіст не є стороною, а виконує свою роботу відповідально і доброчесно. Попри наявність чітких приписів у професійних кодексах (зокрема принципів точності, поваги до приватності, недопущення поширення неправдивої інформації), реалії медіавиробництва часто диктують інше: вимоги до підвищення емоційності матеріалу, до створення "гострих" сюжетів, прагнення відповідати очікуванням аудиторії. У таких умовах справжнім викликом стає не лише збирання фактів, а й утримання внутрішньої стійкості, відмова від перетворення журналістики на шоу, що завдає шкоди як об'єктам журналістського інтересу, так і самій професії.

В умовах гібридних загроз, коли інформація використовується як інструмент впливу, межа між журналістикою та активізмом стає дедалі менш чіткою. У подібних ситуаціях журналісти можуть бути спокушені "посилити" вплив матеріалу емоційно, не з мотивів маніпуляції, а через щире бажання допомогти. Проте саме стандарти виконують функцію стримувальних механізмів, які не дозволяють журналісту втратити об'єктивність. Вони не забороняють емоції, однак утримують її в межах професійно допустимого, не дозволяючи їй затьмарити фактичну точність.

На нашу думку, це не свідчення байдужості до зла або нейтралітету в конфліктних ситуаціях. Навпаки — це прояв відповідальності за кожне слово, за кожне джерело, за кожен факт. Ще одним важливим елементом журналістської професійності є самодисципліна. Адже в багатьох випадках контроль за дотриманням стандартів покладається не на зовнішні механізми, а на особисту доброчесність журналіста. Ніхто не перевірятиме, чи справді було дотримано балансу думок, чи перевірено документи, на які посилається матеріал. Стандарти функціонують як внутрішній договір із професією, що наближує їх до категорій етики, а не лише інструктивної регламентації.

У сучасних умовах безпека журналіста розглядається значно ширше, ніж лише захист від фізичного ураження в зоні бойових дій. Йдеться про складну багаторівневу систему загроз — фізичних, цифрових, правових та емоційних, які постійно перетинаються, особливо в державах із нестабільною політичною ситуацією, обмеженням прав людини та низьким рівнем медіаграмотності населення.

Найбільш очевидною і помітною є фізична небезпека. Згідно з даними Комітету захисту журналістів, у 2023 році загинуло понад 60 журналістів, з них щонайменше вісім — в Україні під час виконання професійних обов'язків [3]. Робота в умовах воєнного конфлікту передбачає постійні ризики, у тому числі непередбачувані ситуації, коли формальна акредитація або журналістське посвідчення не гарантують захисту. У таких обставинах журналіст часто

змушений приймати рішення між здобуттям важливого матеріалу та забезпеченням безпеки команди, що вимагає глибокого усвідомлення професійної відповідальності.

Цифрова безпека становить новий виклик для медіаспільноти. Кібератаки, викрадення персональних даних, злам електронної пошти, доступ до конфіденційної інформації або підміна акаунтів у соціальних мережах — усе це стало буденністю навіть для журналістів, які не займаються розслідуваннями високої чутливості. Відомий міжнародний проєкт Pegasus Project у 2021 році продемонстрував масштабні випадки цифрового стеження за журналістами за допомогою шпигунського програмного забезпечення державного походження [4]. У таких умовах журналіст зобов'язаний дбати про безпеку джерел інформації, зокрема шляхом захищеного спілкування, шифрування даних і обережності у зберіганні матеріалів.

Правові ризики є менш помітними, однак не менш суттєвими. Йдеться про позови щодо захисту честі, гідності та ділової репутації, обвинувачення у втручанні в особисте життя, погрози судовими процесами тощо. Подібні ситуації виникають навіть при повному дотриманні професійних стандартів. Єдиною ефективною стратегією захисту є юридично бездоганна підготовка матеріалів: ретельна перевірка фактів, документальне підтвердження, уникнення суб'єктивних оцінок. У цьому контексті журналістські стандарти функціонують як «захисний каркас» — не лише в етичному, а й у правовому сенсі.

Окремим і водночас найменш проговорюваним є емоційний вимір безпеки журналіста. Щоденна робота з темами насильства, втрат, соціальної несправедливості залишає глибокий психологічний слід. Професійне вигорання — це не абстрактна загроза, а реальна проблема, яка потребує усвідомленого підходу до емоційної саморегуляції та створення середовища психологічної підтримки в редакціях.

У реальності, де журналістика функціонує на межі між війною та миром, правдою та маніпуляцією, емоцією та стандартом, особливого значення набувають два ключові поняття — межа і опора. Межа — це розуміння того, де закінчується журналістика і починається пропаганда, де інформаційна діяльність втрачає нейтральність і перетворюється на інструмент політичного чи ідеологічного впливу. Опора — це професійні стандарти, які, хоча й не гарантують абсолютного захисту, дозволяють утримувати журналіста в межах фахової ідентичності.

Специфіка журналістської діяльності передбачає множинність контекстів і ситуацій, де «правильне рішення» залежить від обставин. Однак він окреслює ключове: дотримання стандартів не усуває ризики, але є єдиною можливою умовою збереження професійної суб'єктності журналіста в умовах тиску, загроз і спроб дискредитації.

Безпека в журналістиці виходить далеко за межі технічних чи правових процедур. Вона передбачає існування культури взаємної відповідальності в професійному середовищі. Йдеться про право журналіста відмовитись від роботи в небезпечних умовах, не сприймаючи це як вияв слабкості, а також про обов'язок не мовчати, коли небезпека загрожуватиме колезі. Журналістика — не індивідуальна діяльність. Її успішність і життєстійкість значною мірою залежать від рівня солідарності всередині професії.

Професійні стандарти й безпека не є гарантіями. Вони — орієнтири, які в умовах інформаційної турбулентності мають виняткову цінність.

Журналіст-розслідувач — одна з небезпечних і корисних професій. Фахівці цієї сфери журналістики знаходяться під «прицілом» людей проти яких ідуть розслідування.

Частіше за все, розслідування тривають щодо справ бізнесменів, відомих людей, корупційних справ тощо. За цими справами стоять особи зі зв'язками,

тому журналістів цього напрямку систематично переслідують, отрують та скоюються замаху на життя.

У 2000 році Україну сколихнув випадок вбивства журналіста Георгія Гонгадзе. Про цей випадок О. Николенко висловлюється так: «Гонгадзе — один із небагатьох українських журналістів, який насмілювався відкрито виступити проти тогочасного президента України Леоніда Кучми». Загострення у відносинах між Георгієм Гонгадзе та владною верхівкою розпочалося після його співпраці з телеканалом «1+1», який на той час мав загальнонаціональне покриття та входив до переліку найрейтинговіших ЗМІ. Напередодні президентських виборів у жовтні 1999 року, в етері програми «Епіцентр» Г. Гонгадзе несподівано поставив президенту України Леоніду Кучмі питання щодо ймовірної причетності міністра внутрішніх справ Юрія Кравченка до злочинної діяльності. Журналіст також порушив низку інших гострих тем, на які очільник держави уникав давати чіткі відповіді, а завершив інтерв'ю словами: «Президент Кучма живе в ілюзіях». Після цього Кучма поцікавився особою ведучого, який наважився на таку сміливість.

Також Г. Гонгадзе активно критикував недемократичний характер референдуму від 16 квітня 2000 року, крім цього, заснував власне медіа — Українська правда, перше в Україні суспільно-політичне онлайн-видання. 16 вересня того ж року журналіст зник безвісти, а 2 листопада виявили його тіло без голови.

Відомий антикорупційний журналіст, автор популярного Telegram-каналу — Сергій Лещенко. У 2005 році, за президентства Віктора Ющенка, який після Помаранчевої революції користувався великою народною довірою, С. Лещенко звернув увагу на спосіб життя його сина Андрія. Саме тоді з'явився гучний матеріал, де Ющенка-молодшого іронічно названо «сином Бога». У журналістському матеріалі йшлося про те, що Андрій дозволяв собі зухвалу поведінку: перекривав дороги, паркувався у заборонених місцях, регулярно порушувати правила дорожнього руху. До того ж у 22 роки він володів автомобілем BMW M6 вартістю 133 тисячі євро. Після цього розслідування увага

до приватного життя представників владної еліти в українській журналістиці стала помітним трендом.

Завдяки розвитку технологій журналісти-розслідувачі мають більше ресурсів для якісного виконання своїх обов'язків. Наприклад, електронні бази даних, для перегляду публічних закупівель журналісти можуть користуватися системою Prozorro, BI Prozor, Clarity Project\*, оплати з державного бюджету фіксуються на таких сайтах, як Spending.gov.ua, 007.org.ua; відомості про юридичних осіб, та компанії висвітлюються YouControl\*, Opendatabot\*. Інформацію про осіб можна дізнатися на таких сайтах, як Scanbe.io\*, ЄДР декларацій, Реєстр держЗрадників. Реєстр судових справ висвітлюється на таких сервісах, як ЄДР судових рішень, ВАКС вирішив. Інші дані є на таких сайтах, як Ліцензійний реєстр МОЗ, Google Earth. У співпраці з різними службами фахівець журналістики може дізнатися ще більше інформації.

Люди, які обіймають такі посади, – серйозні особи, але інколи вони можуть забувати про важливі речі, зокрема власні дані. Наприклад, кожен файл містить інформацію про користувача, при пересилці іншій особі, ці відомості зчитуються та знаходять його місце знаходження. Проте є програми, які очищують ці відомості. Для людей таких професій краще мати два телефони: один – робочий, інший – особистий, щоб не пересікати рідних, друзів і робочі обов'язки.

Крім цього, є розслідування, які проводяться зараз. Вони стосуються військової тематики і ЗСУ. Щодо цього, О. Губицька, Н. Онисько, А. Столяров викривали діяльність Ігора Гринкевича [4].

Ігор Гринкевич фігурує у двох кримінальних провадженнях. Перше стосується спроби надання неправомірної вигоди в розмірі 500 тисяч доларів США співробітнику Державного бюро розслідувань. Друге — пов'язане з можливими зловживаннями під час закупівель одягу та білизни для потреб Збройних сил України. Проведене журналістське розслідування дозволило отримати нову інформацію як про самого І. Гринкевича, так і про діяльність його родини, що, у свою чергу, відкриває додаткові аспекти суспільного й економічного впливу даної особи.

Особи, залучені до суспільно значущих процесів, особливо представники бізнесу, відіграють помітну роль у формуванні політичного клімату та економічного середовища. У випадках, коли їхня діяльність супроводжується ознаками корупції, правопорушень або шахрайства, виникає потреба в посиленому суспільному контролі й правовому реагуванні. Подібні приклади не лише завдають шкоди іміджу держави, але й формують небезпечні прецеденти толерантності до зловживань.

Аналіз біографічних даних фігуранта журналістського розслідування дає змогу простежити логіку формування його професійного шляху, мотиви та умови прийняття рішень, а також ідентифікувати певні зв'язки та впливи. Це має важливе значення як для представників медіа та антикорупційних структур, так і для інформування широкої громадськості.

Дослідження також актуалізує питання значення професійної компетентності журналістів та ролі незалежної журналістики у виявленні та документуванні фактів, що мають суспільну вагу. Журналістське розслідування виступає не лише інструментом громадського контролю, але й засобом захисту публічного інтересу в умовах функціонування демократичного суспільства.

У ході дослідження було використано комплексний підхід до збору та аналізу емпіричних даних із різних джерел. Зокрема, було залучено офіційні дані з Державної податкової служби України, а також інформацію з аналітичних платформ, зокрема «YouControl» та електронної системи публічних закупівель «Prozorro». Ці ресурси надали можливість отримати верифіковану інформацію про господарську діяльність, фінансові показники, структуру власності компаній та зміни в керівному складі підприємств, пов'язаних з І. Гринкевичем.

У рамках дослідження також були опрацьовані матеріали з Єдиного державного реєстру судових рішень, що дозволило простежити наявність судових проваджень, пов'язаних із фігурантом. Додатково було проведено аналіз матеріалів, отриманих під час слідчих дій, включаючи обшуки, зокрема й в офісі І. Гринкевича.

Значну частину емпіричних даних становили інтерв'ю з особами, що прямо чи опосередковано пов'язані з фігурантом справи. Це — колишні ділові партнери, співробітники, родичі та знайомі. Рівень достовірності наданої ними інформації оцінювався з урахуванням мотивації респондентів, потенційної заангажованості, точності спогадів та ступеня залученості в описувані події.

Було також проаналізовано публікації у засобах масової інформації, при цьому особлива увага приділялась джерелам з належною репутацією, дотриманням журналістських стандартів, посиленням на перевірені факти та різноманітність джерел.

Крім того, вивчались дані з соціальних мереж, які виступали допоміжним інструментом для ідентифікації зв'язків, вивчення публічної активності та геолокації, однак така інформація підлягала обов'язковій додатковій перевірці. У разі використання анонімних джерел інформації, кожен факт перевірявся з урахуванням ступеня доступності, важливості та необхідності підтвердження з боку незалежних джерел.

Високий ступінь достовірності забезпечували документи, що стосувалися банківських транзакцій та записів щодо фінансових операцій, а також офіційна реєстраційна документація. Окремо здійснювалася перевірка наявності офшорних активів через відкриті бази даних.

Таким чином, застосування багаторівневої системи збору та верифікації даних дало змогу провести всебічний та об'єктивний аналіз ситуації, що розглядалася в межах дослідження.

У процесі дослідження було застосовано концептуально-аналітичний підхід, що охоплював комплекс методів збору та верифікації інформації з різноманітних джерел. Зокрема, було використано офіційні дані, отримані з Державної податкової служби України, а також інформацію з аналітичних платформ «YouControl» та «Prozorro». Крім того, було проведено низку слідчих дій, включаючи обшуки у приміщеннях, пов'язаних з діяльністю І. Гринкевича, зокрема в його офісі.

Окрему увагу приділено аналізу судових реєстрів, що дозволило простежити юридичну динаміку справ, у яких фігурує зазначена особа. Для глибшого розуміння контексту було проведено інтерв'ювання респондентів, які мають прямий або опосередкований зв'язок із фігурантом дослідження: колишніх і чинних співробітників, ділових партнерів, експертів, родичів та інших наближених осіб. Надійність отриманої інформації оцінювалася з урахуванням мотивації інформантів, їхньої обізнаності та можливого суб'єктивного сприйняття подій.

До джерельної бази також було залучено офіційні реєстраційні документи компаній, у яких зазначений суб'єкт фігурує як засновник чи керівник. Ці документи містять підтверджені дані про юридичних осіб, фінансові показники та структуру власності.

Публікації у засобах масової інформації стали додатковим джерелом, при цьому до аналізу включались лише ті матеріали, що відповідають критеріям достовірності, мають належну редакційну політику та містять посилання на перевірені джерела. Також частково було використано інформацію з соціальних мереж, однак ці дані проходили ретельну перевірку на предмет правдивості та контексту.

Анонімні джерела, що надавали доступ до закритої або обмеженої інформації, розглядалися критично, з обов'язковою подальшою перевіркою повідомленої інформації. Особливо цінним для дослідження стали документи, пов'язані з банківськими рахунками, транзакціями та аналізом офшорної діяльності, які дозволяють ідентифікувати потенційні корупційні або шахрайські схеми.

У межах геоаналітичного підходу були залучені дані про переміщення фігуранта, що сприяло з'ясуванню його місцезнаходження в різні часові проміжки. Також аналізувалися контактні мережі, включно з вивченням комунікаційних зв'язків та телефонних контактів.

Усі етапи дослідження супроводжувалися фактчекінгом і порівнянням інформації з незалежних джерел задля забезпечення достовірності отриманих висновків.

Відомим журналістом-розслідувачем є Христо Грозев. Аналізуючи його роботу, робимо висновок: він — ефективний, розумний, технологічний. Журналіст — один із дослідників, який став обличчям викриття російської розвідки. У 2018 він спільно з командою Bellingcat опублікував детальний аналіз отруєння Скрипалів, де ідентифікував справжні особи агентів ГРУ. Ім'я, звання, маршрут. Не фільм, а протокол. Захід був у захваті: поіменно, доказово, красиво. Грозев став героєм розслідувального жанру. Його фото — в обкладинках міжнародних журналів, а розслідування Х. Грозева — на слуханнях у парламентах.

У грудні 2022 року пан Грозев з'явився в російському федеральному розшуку. Офіційна причина — "порушення закону", неофіційна — надто багато викриттів. Саме його ім'я з'являлося у всіх розслідуваннях Bellingcat щодо ФСБ, ГРУ, отруєнь, шпигунських операцій. У 2023 році стало відомо, що австрійська поліція отримала сигнал про підготовку викрадення Грозева у Відні. Згідно з даними західних служб, операція могла бути пов'язана з кримінальними колами, імовірно — використаними як посередники. Звучить загрозливо. Та ще більш гучно виглядає те, як ця історія миттєво стала частиною міжнародної кампанії на захист журналістів — і водночас, знову ж, лише одного прізвища. Після цього Христо Грозев переїхав, місце його проживання тримають у таємниці, а будь-яка поява в публічному просторі супроводжується посиленими заходами безпеки.

Однією з історій журналіста-розслідувача є отруєння О. Навального<sup>1</sup>. Тут Грозев і Bellingcat відіграли ключову роль у викритті агентів ФСБ. Це розслідування стало інформаційною подією, особливо на Заході, де люди сприйняли це як поворотний момент. Але на практиці — ані покарань, ані реального впливу на систему це не дало. Слід також зазначити, що дослідницькі проєкти Bellingcat та журналіст Єгор Грозев часто реалізуються у співпраці з

---

<sup>1</sup> Олексій Навальний (1976-2024) – російський опозиційний політичний діяч, юрист.

представниками російської опозиції, зокрема з Марією Пєвчих. Така співпраця може створювати враження, що проведені розслідування спрямовані на підтримку певних соціальних груп у росії, які виступають проти чинного політичного режиму. Водночас ці дослідження не завжди враховують або відображають інтереси інших держав, зокрема України. У межах роботи ми не будемо аналізувати журналістику та правові норми країни-агресора, а також не розкриватимемо питання опозиційних діячів росії. Приклад стосувався виключно журналістських справ Х. Грозева.

Важливим, як для журналістики, так і України в цілому, став фільм-розслідування «Останнє завдання Віки» [15]. У ньому журналісти «Слідства.інфо» досліджують смерть журналістки Вікторії Роциної.

Вікторія Роцина – журналістка, яка працювала на hromadske. І. Марціяш зазначає такі відомості про В. Роцину: "В журналістиці з 16 років. Спеціалізуюсь на темах криміналу, правозахисної діяльності та судової системи". Там також вказується, що вона працювала журналісткою та ведучою на "Українському радіо", "UA:Першому", писала для "Крим.Реалії", "Цензор.нет"». [9]. Також пані Вікторія була авторкою матеріалів для видань «Українська правда» та «Радіо Свобода». Зокрема, у 2022 році Роцина підготувала серію репортажів із тимчасово окупованих регіонів для «Української правди». У тому ж році їй було присуджено нагороду Міжнародного жіночого медійного фонду «За мужність у журналістиці».

У березні 2022 року В. Роцина висвітлювала події у зоні активних бойових дій на сході та півдні України. Тоді видання «hromadske» повідомило, що жінка зникла 12 березня. На той час вона перебувала в окупованому Бердянську та раптово перестала виходити на зв'язок. 16 березня стало відомо про її затримання співробітниками російської Федеральної служби безпеки (ФСБ). 22 березня з'явилася інформація про те, що Роцину було звільнено з полону, однак її змусили зробити відеозвернення, в якому вона спростовувала звинувачення щодо російських спецслужб.

Вдруге Вікторія Рощина зникла 3 серпня 2023 року. У той час вона робила репортаж на території бойових дій. Тоді вона потрапила у полон, а 10 жовтня 2024 року засоби масової інформації опублікували новини, що журналістка загинула у полоні окупантів.

У фільмі-розслідуванні журналісти дослідили траєкторію руху пані Вікторії під час останнього завдання: якими шляхами вона їхали, де зупинялась тощо. Також знайшли людей, які бачили Рощину в останні дні перед полонем. Крім цього, знайшли дані, у якому полоні була Вікторія, поспілкувались з людьми, які перебували разом із журналісткою в руках терористів. Кілька разів В. Рощину планували обмінювати, але працівники колонії в Таганрозі її ховали та не допускали до обміну. Під час ув'язнення жінку катували, били струмом та морили голодом. Ці фактори як слідчі, так і журналісти дізнались уже після того, як її тіло доставили рідним в Україну.

Окрім якісної роботи журналістів-розслідувачів можна навести приклад не професійного розслідування. Це документальний фільм психотерапевта Іллі Пулудьонова «Сатердей. Людина, яка грає спектакль» [14], який вийшов 11 квітня 2023 року. У розслідуванні І. Полудьонов викриває справу іншого психотерапевта Спартак Субботи<sup>2</sup>. З одного боку, у матеріалі використана низка засобів для розслідування: фактчекінг, експертні думки, відкриті бази даних. Проте важливо мати журналістську освіту, прагнути не тільки викрити людину та доводити, що вона не права, а й зробити якісно свою роботу. Для цього як в університеті, так і під час виконання робочих обов'язків фахівці журналістики вивчають правові норми професії, мають посвідчення журналіста та співпрацюють з низкою державних служб для того, щоб максимально точно розкрити справу.

---

<sup>2</sup> Спартак Суббота – психотерапевт, медійна особа, співавтор «Подкаст терапії», що виходять на ютубі.

## **II. СПЕЦИФІКАЦІЯ ПРОЄКТУ «БЕЗПЕКА ЖУРНАЛІСТІВ-РОЗСЛІДУВАЧІВ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ»**

### **2.1. Теоретичне підґрунтя лонгвідів**

У межах проєкту було створено матеріали у жанрі «лонгвід».

Останніми роками лонгвіди стали популярною формою журналістського тексту. Це не просто «довга стаття», а формат, який дозволяє розкрити тему глибше, додати контекст, дати слово багатьом героям і доповнити текст візуальними елементами — фото, графікою, відео.

За визначенням, лонгвід — це журналістський матеріал великого обсягу, який читається довше, ніж звичайна новинна замітка, і часто містить додаткові мультимедійні елементи. Інші джерела, наприклад, сайт Webmaestro, уточнюють, що лонгвіди можуть бути у форматі портрету, репортажу, аналітичної статті або навіть розслідування.

Це не означає, що кожен довгий текст — це лонгвід. Має бути ідея, структура, темп. У хорошому лонгвіді все працює на те, щоб втримати увагу: заголовки, підписи, ритм подачі. Наприклад, портретний лонгвід зазвичай розповідає історію однієї людини — глибоко, з подробицями, з аналізом того, чому вона така, як є. Аналітичний — занурює в тему, часто складну, намагається не просто переказати факти, а пояснити причинно-наслідкові зв'язки. Розслідування, відповідно, зосереджене на пошуку і викритті інформації, яка раніше була недоступною.

Усі ці форми можуть поєднуватися, але завжди відчувається головне — автор веде читача нею, як дорогою, і в неї є початок, повороти і, зрештою, сенс.

Писати лонгвід — це не те саме, що писати новину або колонку. Це інший ритм. Тут важливо не тільки передати факти, а й побудувати розповідь так, щоб читач не загубився і не втомився. Дуже допомагає, коли автор бачить, як усе виглядатиме ще до того, як сяде писати — розуміє, які сцени ключові, де буде цитата, де можна додати емоцію, а де краще дати факт. І це не обов'язково має бути хронологія. Часто хороші лонги починаються із середини, з якогось різкого моменту, а потім уже поступово розмотується клубок.

Ще одна особливість — увага до деталей. У лонгріді цінується не просто «що трапилося», а як це виглядало, як пахло, хто мовчав, а хто насупився. Такі речі створюють присутність. І навіть якщо це не художній текст, а аналітика, все одно важливо залишити в ньому простір для живого — людей, голосів, випадковостей.

У цифровому середовищі лонгріди часто підсилюються візуально. Не завжди складно — іноді достатньо якісного фото або лаконічної інфографіки. Але є й такі, що виглядають як окремий проєкт — з анімацією, інтерактивною картою, аудіо. Наприклад, платформи на зразок Tilda чи Shorthand дозволяють створювати такі матеріали без залучення розробника.

Але в основі — завжди текст. І головне в лонгріді — не кількість знаків, а здатність захопити, втримати й привести до фіналу, після якого хочеться трохи помовчати.

## 2.2. Створення лонгвідів для проєкту

Розслідувальна журналістика – важлива діяльність сьогодення. Нині є багато журналістів, організацій і спільнот, які займаються розслідувальними справами як в Україні, так і за її межами. Ми не могли охопити всі випадки, фахівців і справ, тому ми обрали кілька тем, які є важливими на нашу думку.

Тематики лонгвідів: робота таких угруповань, як Osint, Bihus.info, «Слідство.Інфо», діяльність Михайла Ткача і Павла Шеремета.

У лонгвіді «Коли правда має координати» ми розповіли про історію, роботу та справи Osint, їхню важливість і механізми діяльності угруповання. У матеріалі «Bihus.info – механізм, що не дозволяє системі залишатися безконтрольною» йдеться про створення спільноти, їхню роботу, приклад гучних справ, нюанси роботи і значення для суспільства. У тексті ««Слідство.Інфо» – голос незалежної розслідувальної журналістики» йдеться про інструменти, якими керуються журналісти «Слідства», їхні справи та наміри зробити журналістику відкритою і ще більш важливою для суспільства. Також створено матеріал «розслідування Михайла Ткача і "Українська правда"», де

розповідається про історію та роботу журналіста М. Ткача, а також становлення незалежної журналістики – відкриття ЗМІ «Українська правда» та її діяльність. Ми не могли обійти справу вбивства журналістка Павла Шеремета, тому його випадок реалізувався у матеріалі «Ціна викриття: справа Павла Шеремета як символ небезпеки журналістики в Україні». Так, це та історія, коли журналістів вбивають посеред вулиці, підірвавши авто. Цей випадок не може залишатися без згадок і нагадування про ціну роботи фахівців.

Перед самим створенням матеріалів було опрацьовано сотні джерел: методичні посібники, інтернет-статті, документальні стрічки, зокрема Б. Х'юстон, Е. Діаз-Страк Вступ до розслідувальної журналістики [16]; Б. Бель, О. Бурмагін, Т. Патора, О. Хоменок «Посібник з журналістських розслідувань: теорія та практика» [1]; «Основи OSINT-розслідувань від Molfar: базові правила та інструменти», «Скандал довкола Bihus.Info: СБУ розслідує незаконне прослуховування журналістів» [8]; «Май сміливість знати — приєднуйся до «Слідство-клубу»» [10], «ОГП розслідує інцидент з ТЦК і журналістом "Слідства.інфо"» [13], «Котеджі за 20-30 мільйонів – не розкіш: неймовірні історії прокурора і судді» [7], «Що сталося з журналісткою Вікою Рощиною в полоні? Останнє завдання Віки» [15] та інші. На основі цих даних було обрано теми та написано тексти. Одним з важливих аспектів стало розмежування текст на умовні блоки, щоб читачу було легше орієнтуватися у матеріалі та не загубити суть тексту.

### **2.3. Засоби виразності подачі лонгвідів**

Засоби виразності в лонгвідах відіграють ключову роль у залученні та утриманні уваги читача. Вони доповнюють текст, роблять його емоційним і структурованим. Серед засобів виразності лонгвідів проекту є їхні теми, візуальні елементи, заголовки та підзаголовки, виділення ключових фраз та слів; розбиття тексту на невеликі абзаци, метафори та порівняння у тексті і сама мова написання.

### **2.4. Сфера застосування та результати апробації**

Інформація цієї кваліфікаційної роботи у подальшому може використовуватися в освітній та науковій сферах, зокрема у межах навчальних дисциплін вищих навчальних закладах; для тренінгів з безпеки журналістів-розслідувачів.

Усі матеріали розміщено на сайті медіапроєкту:  
<https://safetyofjournalist.wixsite.com/my-site-1>

Через те, що на сайті не має можливості подивитися реакцію аудиторії, то ми залишили для читачів вікно, де вони залишали свої відгуки та думки. Матеріали проєкту прочитало та виразило думки п'ятеро осіб.

Катерина, 25 років, журналістка, написала, що ці матеріали їй були актуальними та цікавими, а також корисними з точки зору професії, адже журналістика була та залишається однією з найнебезпечніших професій. Фахівцям своєї справи завжди важливо пам'ятати про дотримання норм безпеки, а також варто не забувати про тих спеціалістів, які віддали своє життя та залишилися відданими своїй справі до останнього подиху.

Микита, 27 років, початківець у розслідувальній сфері. Хлопець поділився, що для нього найбільш цінним матеріалом був текст про Осінт, адже саме завдяки механізмам цієї спільноти можна глибоко дізнатися про роботу та механізми цього угруповання. Для моєї роботи такі матеріали корисні й цікаві.

Юлія, 29 років, журналістка, поділилась таким відгуком: «Я, як журналістка, завжди піклуюсь про власну безпеку. Завдяки матеріалам я пригадала певні моменти щодо безпеки, а також у пам'яті відновились певні положення щодо історій моїх колег».

Максим, 21 рік, журналіст-початківець: я – початківець у журналістській сфері, тому я постійно цікавлюсь нюансами роботи, хочу ще більше знати про деталі та механізми праці. Крім цього, світ постійно сколихують новини щодо переслідування або вбивства журналістів. Так було із Гонгадзе, потім Шеремет та інші. Якщо світ не почне реагувати, то ці списки будуть доповнюватися новими іменами.

Кирило, 30 років, військовий залишив відгук, де вказав, що його професія теж вимагає дотримання правил безпеки, тому йому цікаво почитати матеріали про журналістів. Крім цього, завдяки інформації про роботу Слідства.інфо та Осінта можна більше дізнаватися про їхні механізми та впроваджувати це у роботу військових.

### III. СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бель Б., Бурмагін О., Патора Т., Хоменок О. Посібник з журналістських розслідувань: теорія та практика / ред. І. Кост. Київ, 2013. 193 с.
2. Боротьба з корупцією, добрі справи та дискредитації: як виглядає громадський сектор в українських медіа [Електронний ресурс]. ZMINA. URL: <https://zmina.info/news/borotba-z-korupczyeyu-dobri-spravy-ta-dyskredytacziyi-yak-vyglyadaye-gromadskyj-sektor-v-ukrayinskyh-media/> (Дата звернення: 13.02.2025 )
3. Денис Бігус, ведучий програми «Наші гроші»: Ми – великі зануди. [Електронний ресурс]. Детектор медіа URL: <https://detector.media/withoutsection/article/116216/2016-06-22-denys-bigus-veduchyy-programy-nashi-groshi-my-velyki-zanudy/> (Дата звернення: 17.02.2025)
4. Губицька О., Онисько Н., Столяров А. Прихована історія Ігоря Гринкевича [Електронний ресурс]. URL:
5. Від будівельних скандалів у Львові до скандалу з тендерами Міноборони. [Електронний ресурс]. NGL Media URL: <https://ngl.media/2024/02/16/prihovana-istoriya-igorya-grinkevicha/> (Дата звернення: 17.02.2025)
6. Звоник Б. Основи OSINT-розслідувань від Molfar: базові правила та інструменти. [Електронний ресурс]. Медіамейкер URL: <https://mediamaker.me/osnovy-osint-rozsliduvan-vid-molfar-bazovi-pravyla-ta-instrumenty-4492/> (Дата звернення: 01.03.2025 )
7. Котеджі за 20-30 мільйонів - не розкіш: неймовірні історії прокурора і судді [Електронний ресурс]. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LGHtCn6u590> (Дата звернення: 03.03.2025)
8. Летяк В. Скандал довкола Bihus.Info: СБУ розслідує незаконне

- прослуховування журналістів. [Електронний ресурс]. Факти URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20240117-skandal-dovkola-bihus-info-sbu-rozsliduye-nezakonne-prosluhovuvannya-zhurnalistiv/> (Дата звернення: 24.03.2025)
9. Марціяш І. Її вбила Росія: все, що відомо про загиблу у ворожому полоні журналістку Рощину. [Електронний ресурс]. 24 канал URL: [https://24tv.ua/viktoriya-roshhina-zaginula-rosiyskomu-poloni-biografiya-ukrayinskoyi\\_n2660245](https://24tv.ua/viktoriya-roshhina-zaginula-rosiyskomu-poloni-biografiya-ukrayinskoyi_n2660245) (Дата звернення: 27.03.2025)
10. Май сміливість знати — приєднуйся до «Слідство-клубу». [Електронний ресурс]. Слідство.Інфо URL: [https://www.slidstvo.info/slidstvo\\_club/](https://www.slidstvo.info/slidstvo_club/) (Дата звернення: 02.04.2025)
11. Особиста безпека журналіста. Базові поняття та правила. [Електронний ресурс]. Інститут масової інформації URL: <https://imi.org.ua/advice/osobysta-bezpeka-zhurnalista-bazovi-ponyattya-ta-pravyla-i43158> (Дата звернення: 10.04.2025)
12. Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Безпека діяльності журналістів в Україні: стан, проблеми і шляхи їх вирішення"». [Електронний ресурс]. Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/456-IX#Text> (Дата звернення: 11.04.2025)
13. Сааков В. ОГП розслідує інцидент з ТЦК і журналістом "Слідства.інфо" [Електронний ресурс]. URL: <https://www.dw.com/uk/ogp-rozslidue-incident-z-pracivnikami-tck-i-zurnalistom-slidstvainfo/a-68769613> (Дата звернення: 16.04.2025)
14. Сатердей. Людина, яка грає спектакль. [Електронний ресурс]. YouTube. Епізод 1. Політика URL: <https://www.youtube.com/watch?v=n3GuDaoHDvY> (Дата звернення: 19.04.2025)
15. Слідство.Інфо Що сталося з журналісткою Вікою Рощиною в полоні? Фільм-розслідування «Останнє завдання Віки». [Електронний ресурс]. YouTube URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0xhaNePtNfE> (Дата звернення: 23.04.2025)
16. Х'юстон Б., Діаз-Страк Б. Вступ до розслідувальної журналістики. [Електронний ресурс]. Global Investigative Journalism Network URL: <https://gijn.org/ua/resurs-ua/vstup-do-rozsliduvальноi-zurnalistiki/> (Дата звернення:

26.04.2024)

17. Amnesty International. Pegasus Project: How Government Spyware Targeted Journalists. [Электронный ресурс]. URL: <https://amnesty.org/en/latest/research/2021/07/pegasus-project/> (Дата звернения: 22.05.2025)
18. Committee to Protect Journalists [Электронный ресурс]. Journalists Killed in 2023. URL: <https://cpj.org> (Дата звернения: 02.05.2025)
19. Dart Center for Journalism and Trauma. [Электронный ресурс]. Mental Health and Resilience in Newsrooms. URL: <https://dartcenter.org> (Дата звернения: 07.05.2025)
20. International Federation of Journalists. [Электронный ресурс]. Global Charter of Ethics for Journalists. [Электронный ресурс]. URL: <https://www.ifj.org/what/code.html> (Дата звернения: 18.04.2025)
21. Reporters Without Borders. [Электронный ресурс]. World Press Freedom Index 2023: Special Focus on Safety of Journalists. URL: <https://rsf.org/en/index> (Дата звернения: 09.04.2025)

#### IV. АНОТАЦІЯ

##### **Прокопець М. Безпека журналістів-розслідувачів: міжнародний досвід та українські реалії**

**Ключові слова:** журналісти-розслідувачі, безпека журналістів, медіапроект про журналістів-розслідувачів, український досвід журналістів-розслідувачів, міжнародний досвід журналістів-розслідувачів, лонгріди про журналістів-розслідувачів.

У межах проекту було створено матеріали у жанрі «лонгрід». Фокус зосереджувався на таких темах, як робота OSINT. Цей матеріал має назву «Коли правда має координати», Михайло Ткач, його історія втілилась у лонгрід «Розслідування Михайла Ткача і “Українська правда”». В Україні функціонує угруповання «Слідство.Інфо». Про їхню роботу є лонгрід ««Слідство.Інфо» – голос незалежної розслідувальної журналістики». Крім цього, у межах проекту є лонгрід «Ціна викриття: справа Павла Шеремета як символ небезпеки журналістики в Україні», завершує серію лонгвідів матеріал «Bihus.info – механізм, що не дозволяє системі залишатися безконтрольною».

**Prokopets M. Safety of investigative journalists: international experience  
and Ukrainian experience**

**Keywords:** investigative journalists, safety of journalists, media project about investigative journalists, Ukrainian experience of investigative journalists, international experience of investigative journalists, long reads about investigative journalists.

Within the framework of the project, materials in the genre of “long read” were created. The focus was on such topics as the work of OSINT. This material is called “When Truth Has Coordinates”, Mykhailo Tkach, his story was embodied in the long read “Investigation of Mykhailo Tkach and “Ukrainian Pravda””. The group “Slidstvo.Info” operates in Ukraine. There is a long read about their work ““Slidstvo.Info” – the voice of independent investigative journalism”. In addition, the project includes a long-read "The Price of Exposure: The Case of Pavlo Sheremet as a Symbol of the Danger of Journalism in Ukraine," and the series of long-reads is completed with the material "Bihus.info – a Mechanism That Prevents the System from Remaining Uncontrolled."

## VI. ДОДАТКИ

### Додаток А. Матеріали проєкту

#### **Коли правда має координати**

Уяви: фото в Instagram, де видно балкон. Супутниковий знімок, який підтверджує — це Белгород. Відео з TikTok, де той самий хлопець у формі. Ще трохи пошуку — і ось дані про його пересування, телефони, військову частину. А вже за три дні — цей хлопець потрапляє до звіту міжнародної правозахисної організації, а його обличчя — на головній сторінці.

Це не шпигунський роман — це реальність, і так працює OSINT — відкритий світ аналізу інформації, який сьогодні є на передовій не лише журналістики, а й самої війни.

Журналістика змінилася: від записників, диктофонів і зустрічей у тісних редакціях ми перейшли до аналізу Telegram-каналів, перевірки метаданих, відстеження бортів у реальному часі та верифікації кожного кадру. Іронія в тому, що більшість з того, що використовують осінтери — доступне будь-кому. Багато розслідувань починаються з банального запиту в Google, інші — з мему в TikTok чи бездумного фото з геолокацією. Досить згадати, як російські військові у перші місяці повномасштабної війни захоплено постили у VK фото на фоні захоплених адмінбудівель. Вони навіть не здогадувалися, що геотеги, дорожні знаки й деталі у відображеннях вікон можуть з точністю до метра показати їхнє місце перебування. Саме так було вирахувано розташування російської командної точки під Ізюмом у травні 2022 року.

OSINT — це не лише інструмент для журналістів. Це нова епоха, де факт не просто існує, а живе в цифровому просторі — у вигляді знімка з дрону, архіву польотів, відкритого контракту чи навіть коментаря в Instagram. І той, хто вмів з цим працювати, здатен не просто бачити більше, а й змінювати хід подій.

#### **Що таке OSINT і як це працює**

OSINT — це аббревіатура від Open Source Intelligence, тобто розвідка на основі відкритих джерел. Простіше кажучи — це спосіб дізнатися правду не через шпигунів, а через інтернет. Фото з соцмереж, супутникові знімки, бази даних, документи, відео на YouTube, переписки у коментарях, уривок з радіоефіру — усе це може стати фрагментом великої мозаїки. І коли ці шматки складаються разом, вони розкривають те, що влада або військові структури хотіли б приховати.

Ще у 2011 році сирійські активісти за допомогою Google Maps, фото з місця подій і відео з YouTube почали фіксувати злочини режиму Башара Асада. Це було безпрецедентно — звичайні громадяни, озброєні лише інтернетом, стали слідчими і свідками водночас. В Україні OSINT почали активно використовувати ще у 2014-му, під час початку гібридної війни. Саме завдяки відкритим джерелам вдалося ідентифікувати російських солдатів, які, всупереч офіційним заявам Кремля, воювали на Донбасі. Вони самі викладали фото з геотегами, на яких були видно техніка, шеврони, прізвища, а часом навіть маршрут із рф.

З часом з'явилися нові технології. Наприклад, програми на базі AI сьогодні здатні порівнювати зображення обличчя або деталей ландшафту зі світовими базами даних. Один з прикладів — платформа PimEyes, яка дозволяє за завантаженим фото знайти десятки профілів тієї самої людини в інтернеті. А сервіси на кшталт ADS-B Exchange відкривають детальну історію руху військових літаків — навіть тих, які намагаються «сховатися», вимикаючи транспондери.

Насправді навіть дитяча цікавість і спостережливість можуть дати серйозний результат. Відомий випадок, коли користувач Twitter у Японії ідентифікував розташування пускової установки КНДР, просто побачивши на фото вікно із фоном пагорбів і лінією високовольтної передачі. Цього було достатньо, щоб визначити точку з точністю до 200 метрів.

І таких історій — десятки. Вони доводять, що у світі, де кожен носить в кишені камеру, кожна людина потенційно може стати розслідувачем. І це робить

OSINT не просто інструментом, а викликом — і шансом — для всього суспільства.

### **Bellingcat і сила цивільного розслідування**

У 2011 році, коли британський безробітний Елліот Гіггінс сидів на кухні у своїй квартирі в Лестері й гортав відео з війни в Сирії, ніхто не міг уявити, що за кілька років він очолить команду, яка виведе на чисту воду найсильніші спецслужби світу. Без журналістської освіти, без досвіду в армії чи політиці, без грошей. Лише з Wi-Fi, ноутбуком і вірою, що істину можна знайти в інтернеті. Згодом його проект отримав назву Bellingcat — від англійської байки "повісити дзвоник на kota", тобто наважитись виявити небезпеку. Їхній підхід був простим і революційним: перевіряти все і не вірити нікому, поки не буде фактів. Їхні перші розслідування стосувалися використання хімічної зброї в Сирії. Вони не мали доступу до урядових джерел, але мали відео з YouTube, знімки з супутника і сотні годин терпіння. Гіггінс і його команда співставляли архітектуру будинків, аналізували траєкторії ракет і навіть форму диму — і виводили на чисту воду диктаторів. Це розслідування викликало міжнародний резонанс. Хоча офіційно сирійська влада заперечувала свою причетність, саме аналітика Bellingcat була серед тих доказів, на які згодом спиралися правозахисні організації та представники ООН. Це був один із перших випадків, коли журналістика з відкритих джерел кинула виклик офіційним наративам великих держав — і перемогла.

Для Гіггінса це стало переломним моментом. Його почали запрошувати на конференції, у студії BBC, CNN, навіть до Європарламенту. Але він не став зіркою в класичному сенсі. Він залишився тією ж людиною в толстовці, що сидить із ноутбуком на кухні — просто ця кухня тепер стала серцем глобальної OSINT-революції.

Справжній прорив стався у 2014 році, коли над Донбасом збили малайзійський авіалайнер рейсу MH17. Влада росії намагалася перекласти провину на Україну. Але саме Bellingcat, крок за кроком, зібрали докази, які

зрештою потрапили до матеріалів Міжнародного суду. Вони виявили, що установка "Бук", яка збила літак, приїхала з російської військової частини в Курську, перетнула кордон, зробила кілька зупинок — і повернулась назад уже без однієї ракети. Усе це стало можливим завдяки фото російських солдатів, які ті легковажно публікували у VK з геотегами та хештегами на кшталт «#работа» чи «#командировка».

Але один із найвражаючих моментів цього розслідування — гусениця з вм'ятиною. На одному зі знімків аналітики помітили, що гусениця «Бука» має унікальну деформацію. І ця сама деформація пізніше з'явилася на іншому фото — вже на Донбасі. Це була цифрова «відбитка пальця» техніки, що зрештою довела: це саме той самий «Бук», з тієї самої частини.

Не менш гучним стало розслідування отруєння Олексія Навального. Bellingcat разом з The Insider, CNN і Der Spiegel відтворили маршрути агентів ФСБ, які кілька років стежили за Навальним. Вони отримали метадані мобільних телефонів, використали бази авіаперельотів і, зрештою, викрили цілу групу отруювачів. Один із них, Константин Кудрявцев, навіть зізнався по телефону, коли Навальний зателефонував йому, прикинувшись працівником ФСБ. Це була сцена з голлівудського трилера, але реальна, і транслювалася мільйонам людей у прямому ефірі.

Ще один кейс, про який мало знають, — розслідування замаху на болгарського журналіста Христо Грозєва, що теж працює з Bellingcat. Розвідка рф планувала отруєння, схоже на метод у Солсбері, але операція провалилася. Сам Грозєв заявив, що його врятувала "одна ніч без сну й одна камера в готелі".

Bellingcat показав, що правда не потребує доступу до секретів, коли у тебе є голова на плечах і Google у кишені. Сьогодні ця команда має власні тренінги, відкриті кейси, і кожен охочий може пройти їхні онлайн-курси, щоб стати частиною глобальної спільноти факт-чекерів.

**OSINT в Україні: досвід війни**

Повномасштабна війна зробила українське поле одним із найнасиченіших для OSINT. Групи на кшталт InformNapalm, Мольфар, DeepState, OSINT-UA ведуть щоденний моніторинг, перевіряють відео з фронту, рахують втрачену техніку, аналізують фото окупантів, які ті безтурботно викладають у соцмережі. Відомі випадки, коли завдяки банальному селфі вдалося знищити цілий склад боєприпасів.

Компанія «Мольфар» — це справжній український стартап у сфері розвідки з відкритих джерел. Їхні звіти часто лягають в основу розслідувань або оперативних рішень. Вони поєднують інформацію з баз даних, реєстрів, супутників, відкритих переписок. Іноді робота осінтерів буквально рятує життя: один із прикладів — виявлення підготовки до атаки на енергетичні об'єкти влітку 2023 року.

Окремо варто згадати журналістів. Bihus.Info викривали схеми завдяки кадастровим картам, відео з камер спостереження і відкритим деклараціям. Слідство.інфо показали, як російські фейки поширюються через цілу мережу фіктивних акаунтів, які мімікують під українців.

## **Небезпека і відповідальність**

Попри те, що OSINT ґрунтується виключно на відкритих джерелах, його фахівці часто стають мішенню як для держав, так і для приватних гравців. Російські спецслужби, наприклад, неодноразово звинувачували осінтерів у «шпигунстві», хоча діяльність останніх абсолютно прозора. Bellingcat офіційно оголошено ворожою організацією в Росії. А на одного з учасників команди влаштовували кібератаки, зламували пошту, анонімно погрожували. У деяких випадках осінтерів намагались дискредитувати — фабрикували фейкові «зливи» даних або подавали їхню аналітику як втручання іноземних спецслужб.

Фізична небезпека — не виняток. У деяких країнах, зокрема в Білорусі та Ірані, люди, які збирали та публікували OSINT-дані, зазнавали арештів. Відомий випадок з Іраку, коли активіста, який документував переміщення військової техніки, викрали просто з дому. У ліберальніших державах ризики інші — судові

позови, тиск через роботу, онлайн-цькування. Наприклад, у 2022 році польський осінтер втратив роботу після публікації фото бази НАТО, яке він знайшов у публічному доступі, але яке викликало політичний скандал.

Окреме питання — етичні межі. Коли розслідувачі виявляють злочини, їхні викриття можуть зашкодити родичам підозрюваних або свідкам. А якщо відео містить кадри вбивств чи тортур? Чи можна це публікувати? Чи потрібно? У 2020 році кілька великих OSINT-спільнот домовилися про негласний етичний кодекс: не публікувати обличчя цивільних, замилювати дітей, не розкривати імена без впевненості. Але в умовах війни ці правила іноді порушуються — не завжди з корисливих причин, а з емоційних: помста, шок, бажання покарати.

### **Кожен може стати осінтером**

Інтернет зробив можливим те, про що раніше можна було тільки мріяти: розвідка стала справою відкритою. Навчитися основам OSINT можна з YouTube, а потренуватися — у грі GeoGuessr або в симуляторах на базі реальних розслідувань. Дедалі більше платформ публікують навчальні матеріали: GIJN, Bellingcat, OCCRP створюють повноцінні освітні курси. Деякі журналісти навіть розробили мобільні додатки, які допомагають перевіряти геолокацію фото за кількома параметрами.

Найбільше в OSINT приваблює те, що він дозволяє брати участь у великих історіях, не виходячи з дому. Саме завдяки участі тисячі небайдужих волонтерів вдалося створити базу даних по обстрілах мирних міст в Україні, які тепер ляжуть в основу справ у Гаазі. Один з таких волонтерів — студент із Румунії, який знайшов координати місця злочину в Харкові, порівнявши форму дерев на відео з мапами Google Earth. Пізніше цей доказ використала правозахисна організація у звіті для ООН.

OSINT сьогодні — це не просто тренд. Це спосіб повернути контроль над реальністю, де фейки, маніпуляції і пропаганда стали нормою. Це — вміння бачити й розуміти, навіть коли інші закривають очі.

Правда більше не живе лише в архівах і не захована у шухлядах чиновників. Вона в ефірі, в кадрі, в геолокації, у кожному відкритому документі. І кожен із нас — не просто свідок, а потенційний учасник цієї боротьби за правду. У світі, де інформація стала полем бою, OSINT — це не просто інструмент. Це захист. Це зброя. Це свобода.

І водночас — відповідальність. Бо тепер, коли правда доступна, ми мусимо бути обачними, уважними і чесними з нею. В наш час правду не просто потрібно знайти. Її потрібно вміти захистити.

### **Розслідування Михайла Ткача і “Українська правда”**

Під звуки сирен і вибухів, коли країна щодня платить ціну за свою незалежність, здається, що найбільша розкіш — шукати правди всередині. Проте, це більше ніж необхідність, адже на правді ґрунтується довіра населення. А зловживання зловживання владою — це не просто шкода іміджу, а загроза життєздатності держави. За таких обставин розслідувальна журналістика стає одним з найпопулярніших жанрів, позаяк «не на часі» просто не буває.

Із початком повномасштабного вторгнення Росії українські журналісти опинились перед подвійним викликом. З одного боку потрібно бути рупором правди, з іншого ж — не дати корупційним чиновникам, що вирішили підзаробити на війні, зіпсувати тил. Бо мовчати в таких умовах означає бути співучасником крадіжок, а боротися з внутрішнім ворогом — продовжувати підтримувати життєздатність країни, що не хоче віддати контроль над собою нікому — ані агресору, ані внутрішньому паразиту.

"Під час війни дуже зручно ховати багато речей. І тому журналісти, які не бояться шукати відповідей, — це найцінніше", — сказав одного разу Михайло Ткач в інтерв'ю. Його слова стали фактично кредом для багатьох у професії, бо війна не є індульгенцією від контролю. Навпаки, саме зараз суспільство найбільше потребує розуміння того, хто і як приймає рішення, кому дістаються багатомільйонні тендери, хто літає чартером, коли в країні бракує дронів.

В таких умовах і працюють журналісти-розслідувачі. Їхня робота не в прямому етері, а на парковках біля нічних ресторанів, у логах телефонних з'єднань, відео з дронів, які фіксують, що новий особняк міністра будується швидше, ніж укриття в школі.

### **«Українська правда»: Від Гонгадзе до сьогодні**

Коли у квітні 2000 року журналіст Георгій Гонгадзе разом з Оленою Притулою засновував сайт з символічною назвою «Українська правда», це було майже зухвальство. Інтернет ще був майже екзотикою, влада — монолітною, а журналістика — в кращому випадку відлунням редакційної лінії телеканалу. Але ідея УП була в тому, щоб говорити про те, про що всі інші мовчать.

Гонгадзе писав як під власним ім'ям, так і під псевдонімом. Він розповідав про те, про що воліли не згадувати в офіційних зведеннях: тіньову політику, кулуарні ігри, корупцію у владі. Його тексти були гострі і навіть іноді безжальні, тому дуже швидко він став незручним.

Георгія Гонгадзе викрали та вбили восени 2000 року, неофіційним замовником «ліквідації» був тогочасний президент Леонід Кучма. Експрезидент і не сподівався, що вбивство пересічного журналіста стане переломною точкою в новітній історії української журналістики. Це був момент, коли професія втратила наївність. І коли «Українська правда» втратила свого засновника, але підтвердила місію.

Попри скандали, складнощі і невизначеність Олена Притула вирішила не закривати сайт. Навпаки — «Українська правда» стала голосом протесту, осередком вільної думки, майданчиком для журналістів, яким було що сказати. Саме тут писав Мустафа Найєм, публікувався Сергій Лещенко, з'являлися перші серйозні розслідування про офшори, маєтки, «смотрящих».

Коли у 2016 році в Києві підірвали авто журналіста Павла Шеремета — ще одного обличчя УП, це був ще один удар по серцю медіа. Шеремет — харизматичний, відвертий, принциповий — символізував живу, незламну

журналістику. Його вбивство залишило багато запитань — і не лише про злочинців, а й про систему.

Видання поступово перетворилося на платформу, де розслідування стали окремим, повноцінним жанром. Зараз ніхто вже не здивується, що УП першою публікує документи з НАБУ, відео з аеропортів, аналіз транзакцій. Вони давно працюють не просто як редакція — це розслідувальна машина з цілою екосистемою аналітики, перевірки даних, відеопродакшену.

З часом «Українська правда» змінювала власників. У 2021 році видання придбав Томаш Фіала — директор інвесткомпанії Dragon Capital. У професійному середовищі спочатку це викликало занепокоєння — мовляв, інвестор може впливати на політику. Але Притула залишилася головною редакторкою, а сама УП відкрито задекларувала свої цінності: незалежність, прозорість, суспільна користь.

### **Як медіа бути потрібним читачеві**

У перші дні повномасштабного вторгнення в редакції УП не було приміщення. Фактично, вся редакція — це декілька ноутбуків у сховищах, телеграм-канали для зв'язку і люди, які писали з різних міст. Працював лише сайт, і по правді, він працював краще ніж деякі міністерства.

Перед редакцією постав вибір: говорити правду, чи не критикувати владу у складні часи. Все ж було прийняте рішення ще прискіпливіше стежити за тим, як влада розпоряджається ресурсами, кому видають дозволи на виїзд, хто закуповує генератори за потрібну ціну. Бо саме в умовах війни кожна гривня з бюджету — це чийсь ліки, бронешит, розгрузка чи “крила” для ЗСУ.

Попри це, команда адаптувала свої формати. Тексти почали поєднувати з відео, рілси, ютуб-сюжети, подкасти, лайвстріми, інтерактивні спецпроекти. Редакційна політика почала працювати за принципом «якщо хочеш залишатись актуальним — ти маєш бути всюди». YouTube став окремою платформою з мільйонними переглядами: розслідування, інтерв'ю, стріми з новинами. Усе це

працювало на абсолютно різні аудиторії. При цьому УП залишили свою «фішку» — лонгріди. І ці тексти читають, бо люди розуміють: якщо стаття вийшла на УП, значить, вона пройшла кілька рівнів фактчекінгу, редакторів, юристів.

Що стосується фінансування, цей аспект став серйозним викликом. Основним джерелом стали гранти, зокрема від західних фондів, як-от NED, Internews, Open Society Foundations). Також обрідтів набрав краудфандинг (донати від читачів), і, частково, редакція залишила комерційну рекламу на своїх ресурсах за чіткими правилами: жодної співпраці з політиками, партіями або державними структурами.

Історію з комерційною рекламою яскраво ілюструє приклад покупки видання Томашем Фіалою. Тоді, у 2021 році, редакція оголосила, що попри все залишається незалежною, і коли в одній із публікацій зачепили інтереси Dragon Capital (яку очолює Фіала), її все одно опублікували без змін.

Варто згадати й про інтерактивність. УП відкриті до діалогу з читачами: вони постійно отримують інформацію — через форму зворотного зв'язку, соціальні мережі, прямі звернення. За такої системи читач є частиною редакційного процесу, він відчуває, що значимий і потрібний. Так було, наприклад, із історією про “відкати” у Міністерстві оборони — перші сигнали прийшли не від служб, а від людей, потім вже почалося розслідування УП.

Інший вияв соціальної інтерактивності це взаємодія з аудиторією у коментарях, репостах, дискусіях. Матеріали Ткача обговорюють не лише в Фейсбуці, а й у чатах і в реальному житті. І це насправді є оцінкою роботи, найкращим свідченням того, що вони роблять щось важливе.

У способі подачі інформації проявляється технічна інтерактивність. Можна порівняти матеріали 2005 і 2025 років. Тоді це текст із заголовком, сьогодні — відео з дрону, інфографіки, чітка хронологія, відеосупровід, карти та підтримка у соціальних мережах. Робимо висновок, що УП адаптується, до умов які диктує прогрес.

## Феномен Михайла Ткача

Михайло Ткач — журналіст УП, якого бояться та ненавидять усі чиновники зі скелетами у шафі: він або вже зробив про них розслідування, але збирає матеріали.

Журналіст має свій особливий стиль. Він не робить ставку на емоції, а викладає шокуючі факти та чітку хронологію подій. Ткач із командою вираховують маршрути приватних літаків, за номерами авто вичисляють, кому належать маєтки, співставляють метадані фото з часом подій. У них працює цілий аналітичний центр — свій OSINT-підрозділ.

Наприклад, розслідування про «гірське святкування» дня народження Єрмака. Ткачеві не знадобились «зливи» від когось у СБУ — він просто поставив камери біля в'їзду в резиденцію «Гута», підняв дрони над лісом і збирав кожен рух: хто заїхав, о котрій, скільки гвинтокрилів, хто з гостей. Потім — зіставлення даних із системами авіаруху, реєстрами транспорту, записами із соцмереж. Немає потреби у «коментарях від джерела»: є відео, факти, публічні реакції.

Або історія про те, як під час війни в київських елітних районах з'являються нові вілли з власними укриттями, басейнами і тенісними кортами. Ткач не просто слідкує за маєтками — він досліджує документи про землю, фіксує, хто і коли переоформив ділянку, перевіряє підрядників і всіх причетних.

Один із його підходів — метод "полювання на VIP-трасі": команда виставляє чергування на парковках аеропортів, ресторанів, біля офісів. Вони фіксують авто, пересування, людей, які зустрічаються в «неофіційних» форматах. Іноді це просто відео, як чиновник приїжджає до кума, який фігурує в розслідуванні. Але в контексті — це ланка в ланцюгу.

Ще один фірмовий інструмент — аналітика мобільного трафіку. У деяких кейсах журналісти перевіряють, чи перетинались телефони певних людей в одному місці. Так вони, наприклад, викривали зустрічі депутатів із підсанкційними бізнесменами.

А найцікавіше: часто влада навіть не намагається спростувати. Бо що спростовувати? Що це був не він у кадрі? Що він не в «Гуті», а в умовному «Епіцентрі»? Ткач працює так, що будь-яка відповідь виглядає жалюгідно. І це найвища форма розслідування — коли ти не виголошуєш вирок, а показуєш настільки чітку картину, що висновки робить сам глядач.

У голові глядача розслідування — це коли журналіст щось «знаходить». Насправді — це коли команда по черзі мерзне в машині на парковці під маєтком депутата, стежить за приватним літаком у Flightradar, збирає з відкритих реєстрів номери авто, вичищає метадані фото з Instagram і перевіряє, чи не забули замінити GPS-логи дрона перед публікацією.

У команді Ткача дуже багато людей, серед яких оператори, OSINT-аналітики, монтажери, люди, які займаються юридичною вичиткою і безпекою. Їхня робота часто починається з натяку: анонімний лист, фраза у коментарі, рух літака, який злітає з Києва о 4-й ранку в напрямку Відня. Це запускає ланцюг: перевірити, хто літав, з ким міг зустрітись, які бізнес-інтереси пов'язані. Після цього — фіксація фактів.

Команда Ткача дуже любить працювати з дронами. Завдяки такому підходу команда не просто фіксує споруди — вона документує те, що політики намагаються приховати за високими парканами. Так з'являлися розслідування про будівництва в лісах, про «хатинки на курячих правах» чиновників, які оформлені на «бабусю з Полтави». Після вторгнення дрони стали ще актуальнішими — адже журналісти більше не можуть безпечно пересуватись по всій країні, а безпілотник дає їм змогу залишатись присутніми навіть у закритих зонах. Другий ключовий інструмент — відкриті бази. Команда використовує десятки джерел: від українських державних реєстрів до міжнародних аналітичних платформ. Усе, що публічне — стає пазлом у великій мозаїці. Наприклад, щоб довести, що VIP-гостям готували вечерю за 20 тисяч гривень, журналісти не просто підраховували кількість вин, а перевірили постачальників через Prozorro і з'ясували, хто виставляв рахунки.

А ще є метод спостереження. Оператори УП нерідко сидять в автівці всю ніч, чекаючи, поки з маєтку вийде знайома фігура. Іноді — в темряві, з тепловізором.

І тут постає питання безпеки. Команда Ткача постійно під прицілом. Від банального — злам пошти чи месенджера — до реальних фізичних загроз. Після гучних публікацій кілька разів фіксували зовнішнє стеження. У деяких випадках змушені були залучати адвокатів і писати заяви до поліції. Та найбільше, за їхніми словами, лякає не ризик, а тиша — коли ти розумієш, що викрив багатомільйонну корупцію, а жоден правоохоронний орган не реагує.

Саме тому вони все частіше застосовують «превентивну публічність», тобто оголошують, що працюють над темою, ще до виходу матеріалу. Це демотивує фігурантів тиснути на джерела або атакувати команду.

Розслідування команди Ткача фактично започаткували нову журналістську етику. Кожен кадр і графік — результат годин роботи і перевірки.

У добу гігантського інформаційного шуму, коли новини схожі на нескінченну стрічку мемів, скандалів і катастроф, розслідувальна журналістика здається майже анахронізмом. Хто буде витрачати тижні на збір доказів, коли можна зробити TikTok із «думкою експерта»? Але саме тому те, що робить «Українська правда» і особисто Ткач — настільки цінні. Вони не йдуть у тренди, вони тримають планку і задають її для всіх інших.

Ткач не просто знімає гучні відео. Він формує запит аудиторії. У нього вже сформувався власний стиль: стриманий, спокійний, фактичний — і тому ще більш переконливий. Саме такий тип журналістики сьогодні надихає молодих журналістів: не той, що голосно кричить у TikTok, а той, що вчить копати, перевіряти, не довіряти нікому — навіть «своїм».

В українських університетах, де раніше викладали переважно теоретичну журналістику і клали на парти підручники з 90-х, тепер дедалі частіше згадують матеріали Ткача як приклад. Його кейси — про перельоти депутатів, про "золоті тендери", про Гуту і дрони — розбирають на лекціях, воркшопах і навіть у

медіашколах для військових. Бо зараз усі розуміють: у час війни журналіст — це не глядач, а учасник.

Більше того, після 2022 року з'явилося нове покоління розслідувачів — молоді люди, які вийшли з волонтерства, правозахисного активізму, антикорупційних організацій. Вони навчилися використовувати ті ж інструменти, що й команда Ткача: дрони, відкриті бази, системи аналітики. І якщо раніше це був виключно “великий жанр”, то зараз навіть локальні журналісти з регіонів навчаються робити прості розслідування — завдяки прикладу УП.

Є й інше — суспільний ефект. Коли виходить матеріал Ткача, реакція миттєва. Його цитують народні депутати, він провокує заяви, починають службові перевірки. Хоч не завжди щось закінчується вирокami, сам факт публікації виводить історії з тіні. І це змінює баланс сил. Бо тепер чиновник думає двічі: "А раптом Ткач десь у кущах?"

З іншого боку, це і великий тягар. УП не раз зіштовхувалася з питанням: «А чи є сенс?». Адже коли ти викриваєш порушення, а держава мовчить — це демотивує. Та саме тоді в гру вступає професійна етика. Це питання совісті. Бо розслідування — не завжди про результат, а завжди про процес. Про спробу вплинути. Про чесність перед аудиторією. І тут УП — приклад витримки.

Усе це поступово формує нову модель журналістики в Україні: не сервільної, не поверхневої, не залежної — а громадянської. І навіть якщо ця модель ще не стала мейнстримом, вона вже змінює правила гри. Ткач і подібні йому розбивають головний міф пострадянського простору — що журналістика нічого не змінює. Змінює. Просто не миттєво.

Попереду — ще більше складних питань. Війна триває. Ресурси виснажуються. У суспільстві росте втома, зневіра, іноді — апатія. На цьому тлі будь-яке розслідування сприймається як «зрада», а не як сигнал до виправлення. З'являються голоси: «Хіба час зараз копатися в чиновниках?». Але це й є момент істини.

Бо якраз у такі моменти демократія показує, чи вона справжня. Якщо журналістика зникає — зникає контроль. А без контролю навіть найкраща армія не врятує країну від розпаду зсередини. Михайло Ткач та «Українська правда» — це запобіжник. Не опозиція. Не вороги. А наглядачі за тим, щоб держава не загубила себе у власній безкарності.

Майбутнє розслідувань в Україні — під прицілом. І не лише метафорично. Це і тиск, і загрози, і відсутність реакції від правоохоронних органів. Це спроби дискредитувати, зламати, змусити мовчати. Але при цьому — є й інше. Є читачі, які кидають 50 гривень донату, бо «хочу, щоб ви були». Є волонтери, які самі несуть інформацію, бо вірять: журналісти не продадуть. Є молоді журналісти, які навчаються, бо хочуть робити так, як робить Ткач.

І тому майбутнє можливе. Якщо буде підтримка. Якщо буде довіра. Якщо буде розуміння, що журналістика — це не шоу. Це обслуговування суспільного інтересу. Це право знати. Це спосіб утримати країну живою, навіть коли її шматують з усіх боків.

У цьому сенсі робота «Української правди» — це не просто про медіа, а про культуру відповідальності. Про колективну імунізацію від пропаганди, корупції, зневіри. І про свободу, яку виборюють щодня.

### **«Слідство.Інфо» – голос незалежної розслідувальної журналістики**

У світі, де інформація стала зброєю, а правда — валютою довіри, роль розслідувальної журналістики важко переоцінити. Раніше незалежна журналістика – це були лише слова, дія яких у них і закінчувалась. У сьогоденні словосполучення «незалежний журналіст» - це звання під яким працюють фахівці «Слідство.Інфо».

Про себе організація пише так: «Ми — команда незалежних журналістів «Слідство.Інфо». Нашу роботу не фінансують олігархи, бізнесмени, масони чи хтось їм подібний. Іноді нас називають «грантожерами» чи «соросятами» люди, яким ми заважаємо порушувати закон. Насправді ж ми не маємо постійного грантодавця».

В Україні «Слідство.Інфо» – символ незалежного розслідувального голосу. Попри тиск, погрози, обмеження журналісти не зупиняються у викритті

корупційних схем, зловживання владою та правопорушення, які замовчувалися офіційними структурами.

Місія проєкту – інтерес суспільства, а не політиків чи олігархії. У своїх справах команда використовує інноваційні підходи, наприклад, відкриті бази даних українських і закордонних компаній, методи міжнародного партнерства та інше. Крім цього, вони співпрацюють з глобальними мережами OCCRP (Organized Crime and Corruption Reporting Project) та ICIJ (International Consortium of Investigative Journalists).

### **Справи «Слідство.Інфо»**

Опрацювання великої кількості джерельної бази, моніторинги, пошуки – це все про журналістів «Слідства.Інфо».

Фахівці розбирають до деталей справи різних політичних діячів, не оминувши президента України Володимира Зеленського. У 2021 році вийшов фільм «Офшор 95» – справа Зеленського. Саме це розслідування є одне з найрезонантніших історій. Вони брали участь у міжнародному проєкті Pandora Papers. Під час цієї справи було розкрито, що ще до обрання президентом Володимир Зеленський та його бізнес-партнери володіли мережею офшорних компаній, через які отримували доходи від російських джерел.

Хоча президент заперечив зловживання, розслідування викликало широкий резонанс і спровокувало публічну дискусію про прозорість і відповідальність лідерів.

### **Житлова політика для держслужбовців**

Ще однією гучною справою є «Квартира для прокурорів». Тут журналісти виявили, що співробітники Генпрокуратури отримували службове житло, яке згодом оформлювали у приватну власність — часто за символічні суми. Деякі чиновники використовували схеми із фіктивним розлученням, щоб обходити нормативи на отримання нерухомості.

Цей матеріал став підґрунтям для громадських ініціатив щодо перегляду житлової політики для держслужбовців.

**Журналістика працює краще за розслідування: справа Павла Шеремета**

Слідство.Інфо провело незалежне розслідування щодо вбивства журналіста Павла Шеремета у 2016 році, вказавши на слабкість версії офіційного слідства. Журналісти проаналізували десятки годин відео з камер спостереження, знайшли додаткових свідків та поставили під сумнів офіційні висновки. Це стало справжнім прикладом того, як журналістика може паралельно працювати із (або навіть краще за) офіційне розслідування.

### **За спиною у правосуддя: як дружина судді ВАКС допомагали йому писати рішення у гучній справі**

Журналісти проєкту провели розслідування щодо можливого порушення етичних та професійних норм суддею Вищого антикорупційного суду (ВАКС) Андрієм Біцюком. У їхньому розпорядженні опинилась чернетка судового рішення у справі, яка викликає суспільний резонанс. Документ свідчить про можливу несанкціоновану участь дружини судді — адвокатки Анни Надточієвої — у підготовці рішення. Це може вказувати на те, що суддя передавав їй службову інформацію та консультувався з нею щодо змісту судових рішень у справах високопосадовців, підозрюваних у корупції.

Журналісти також звернули увагу на майнові обставини: у 2022 році дружина судді стала власницею нового котеджу в селі Рожни під Києвом. Хоча прямих доказів матеріальної вигоди від потенційної співпраці подружжя у справі журналістам не вдалося знайти, сам факт нової нерухомості викликав додаткові питання.

Юрист Центру протидії корупції Вадим Валько підкреслює, що за умови підтвердження викладених фактів, суддя Біцюк може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності, що загрожує як мінімум доганою, а як максимум — звільненням із посади.

У відповідь на розслідування адвокатське об'єднання, в якому працює Надточієва, опублікувало іронічний ролик у Facebook, що можна розцінити як реакцію-заперечення.

### **Мільйони не для вас**

У цьому випадку журналісти викривають можливі зловживання Міністерства соціальної політики України, яке у 2022 році, в умовах повномасштабного вторгнення, розподілило гуманітарні кошти між організаціями з сумнівною репутацією. З гуманітарного рахунку, відкритого на початку березня 2022 року, на допомогу постраждалим українцям мали піти значні суми. Проте журналісти виявили, що частина цих грошей — майже 164 мільйони гривень — була перерахована п'ятьом організаціям, з яких дві були підконтрольні подружжю Валерії та Євгена Чанишевих.

У ході розслідування було встановлено, що ці організації здійснювали фінансові перекази на рахунки одних і тих самих маловідомих компаній, які не мали достатніх ресурсів для забезпечення гуманітарних поставок у великих обсягах. Додатково викликає занепокоєння той факт, що реальні постраждалі українці не завжди отримували допомогу, на яку ці кошти були нібито спрямовані.

Коли журналісти звернулися за коментарем до Валерії Чанишевої, вона відмовилася відповідати на запитання, посилаючись на конституційне право не свідчити проти себе чи своїх близьких. Тодішнє керівництво Мінсоцполітики пішло у відставку влітку 2022 року, а нові посадовці відмовились коментувати ситуацію, пояснивши це тим, що розслідування не входить до сфери їхньої публічної відповідальності.

Ця справа вказує на серйозні порушення у розподілі гуманітарної допомоги під час найбільш критичного періоду для країни. Використання схем із сумнівними благодійними організаціями та концентрація коштів у руках пов'язаних осіб свідчать про потенційне розкрадання державних ресурсів, що призначались для підтримки громадян, які постраждали від війни. Відмова фігурантів коментувати ситуацію та мовчання з боку нового керівництва міністерства ще більше підривають довіру до системи соціального захисту. У розслідуванні підкреслюється нагальна потреба у прозорому контролі за розподілом гуманітарної допомоги та притягненні до відповідальності осіб, причетних до її можливого розкрадання.

## Напад на Сергія Стерненка

Сергій Стерненко – активіст, громадський діяч, автор телеграм каналу. На чоловіка скоєно вже чотири напади. Останній був у 2025 році. Його ще не розслідували, проте «Слідство.Інфо» розбирались у третьому нападі 2018 року (Одеса), внаслідок якого загинув один з нападників — Іван Кузнєцов. Матеріал висвітлює не лише сам інцидент, а й подальші слідчі дії, їхню неоднозначність, можливий політичний підтекст і питання правової кваліфікації дій самого Стерненка.

Після нападу відкрито два кримінальні провадження: одне щодо нападу на Стерненка, друге — щодо загибелі Кузнєцова і поранення Ісайкула.

Розслідування неодноразово передавалися між органами: від поліції до СБУ. Важливим фактором стало те, що у машині активіста знайдено GPS-трекери — це дає підстави підозрювати стеження за ним. Фігуранти нападу зафіксовані з іншими особами біля місця злочину. Існує свідок, який стверджує, що один із них міг дати сигнал для початку нападу.

Станом на час розслідування жодному з цих осіб не було офіційно повідомлено про підозру. Не повідомлено про підозру і самому Стерненку — хоча генпрокурорка заявила, що вона буде.

Ключове питання слідства — чи вдарив Стерненко ножом у момент оборони, чи вже після того, як загроза минула, що визначає кваліфікацію справи — стаття 118 (убивство при перевищенні меж необхідної оборони) або 115 (умисне вбивство).

Це розслідування висвітлює складну і багатовимірну ситуацію, де межа між самозахистом і кримінальним злочином виявляється тонкою і заполітизованою. Попри наявність ознак, що вказують на можливу організацію нападу і стеження за активістом, правоохоронні органи досі не винесли офіційних підозр щодо фігурантів справи, окрім самого Стерненка, якому підозра лише планується. Проблемні моменти, які піднімає розслідування:

Недовіра до слідства. Часті передачі справ між органами, конфлікти інтересів, ігнорування судів фігурантами — усе це підриває довіру до неупередженості розслідування.

Вибірковість дій слідства. Публічні заяви про неминучість підозри Стерненку на фоні бездіяльності щодо осіб, які могли організовувати напад, виглядають політично мотивованими.

Правова невизначеність. Визначення, чи були дії активіста законною обороною, критично залежить від експертиз, результати яких досі не оприлюднені.

Загалом, справа Стерненка і досі лишається маркером як стану правоохоронної системи в Україні, так і суспільного запиту на справедливість, відкритість та політичну незаангажованість правосуддя.

### **Інші справи**

Ще можна перелічити велику кількість різних розслідування Слідства.Інфо. Наприклад, корупційні схеми у Міністерстві оборони. Ці розслідування, особливо актуальні під час повномасштабної війни, викрили зловживання із закупівлями, що призводило до розкрадання коштів, призначених для Збройних Сил України.

Руки фахівців організації не відходять і від схем відмивання грошей та ухилення від податків. Команда розслідувачів викривала складні фінансові махінації, що дозволяли бенефіціарам ховатися за офшорами та підставними особами.

Вплив цих розслідувань є багатограним. Вони інформують суспільство, надаючи йому інструменти для оцінки дій влади та вимоги змін. Також ці розслідування стимулюють правоохоронні органи до дій, адже публічний розголос інколи – єдиний спосіб змусити систему реагувати на очевидні порушення. Хоча не завжди розслідування миттєво приводять до вироків, вони створюють тиск на корупціонерів та ускладнюють їм подальші зловживання. А також розслідування відіграють роль стримуючого фактора, змушуючи потенційних правопорушників двічі подумати, перш ніж йти на злочин, знаючи, що їхні дії можуть стати об'єктом пильної уваги журналістів.

Глядачі і читачі можуть з відкритим ротом дивитися за діями журналістів-розслідувачів, надихатися ними і пишатися цими фахівцями. Проте не всі задумуються, що розслідувальна журналістика — це не тільки гучні премії, а також постійний ризик. Журналісти Слідства.Інфо неодноразово зазнавали тиску, стеження та погроз. У 2021 році Служба безпеки України провела обшук у помешканні головної редакторки Ольги Симонова (на той момент — Анни Бабінець), що викликало хвилю міжнародного обурення. Команда організації зіштовхується із судовими позовами: часто безпідставними, з метою залякування та виснаження ресурсу; інформаційними атаками, які спрямовані на дискредитацію репутації проєкту та його журналістів; браком ресурсів: незважаючи на ефективність, незалежні медіа завжди потребують стабільного фінансування.

Попри ці перешкоди, «Слідство.Інфо» продовжує свою роботу, демонструючи стійкість і вірність принципам. Їхня діяльність — яскравий приклад того, як незалежна журналістика може бути важливим інструментом демократичного контролю.

### **Роль «Слідства.Інфо» для суспільства**

Слідство.Інфо доводить, що розслідувальна журналістика — це не розкіш, а умова виживання демократії. Її матеріали часто стають основою для журналістських розслідувань в інших ЗМІ, темами для громадських обговорень і навіть стартом для кримінальних справ, хоч і не завжди ефективно реалізованих державними органами.

Цей проєкт формує новий етичний стандарт: прозорість, підтвердження фактів, відмова від анонімних джерел без перевірки.

Справи «Слідства.Інфо» — це не просто телевізійна програма чи онлайн-видання. Це інститут, що виконує життєво важливу функцію в українському суспільстві, борючись за прозорість, підзвітність та верховенство права. У часи, коли Україна будує своє європейське майбутнє, такі проєкти є незамінними, адже саме вони закладають фундамент для суспільства, вільного від корупції та

несправедливості. Водночас журналісти залишилися вірними принципам — оприлюднили дані, які намагалися замовчати.

### **Ціна викриття: справа Павла Шеремета як символ небезпеки журналістики в Україні**

*«Журналістика — це не професія. Це стан душі, за який доводиться платити. Інколи — найдорожчим».*

20 липня 2016 року, ранок у центрі Києва. Усе виглядало буденно: перехожі поспішали на роботу, у кав'ярнях подавали перші еспreso, а місто розгорталося у свій черговий спекотний день. Але на перехресті вулиці Івана Франка лунає вибух. За мить — клуби диму, паніка, гул сирен і розгублені погляди. У повітрі — не лише дим і запах вибухівки, а й перша хвиля шоку: за кермом знищеного автомобіля перебував Павло Шеремет.

Україна завмирає. Соціальні мережі спалахують постами недовіри, болю і гніву. У редакціях — тиша. Це не просто смерть журналіста. Це вибух — у прямому й символічному сенсі. Вибух, що вивів на поверхню вразливість тих, хто щодня кидає виклик системі. Це дзеркало, у якому суспільство вперше за довгий час побачило: сказане вголос слово може коштувати життя.

Павло Шеремет не був випадковою жертвою. Його знали, читали, цитували, слухали. Журналіста не боялися лише ті, хто не мав чого приховувати. Говорив про те, що багато хто лише шепотів на кухнях. Вбивство в центрі Києва стало не просто кінцем одного життя, а початком кризи довіри до безпеки журналістів в Україні.

Мова йде не лише про те, що сталося вранці в центрі Києва. Це — спроба проаналізувати, чому правда досі залишається недосяжною, і як смерть Павла Шеремета стала символом глибших проблем у механізмах державної відповідальності. Тут — факти, сумніви, паралелі, біль і надія. Бо не розібравшись із минулим, ми не зможемо гарантувати безпеку для майбутнього.

### **Вибух, що змінив усе**

**20 липня 2016 року.** Літній ранок у Києві починався, як завжди: розпечене сонце висло над містом, повз пішоходів ритмічно котилися автомобілі, а місто вириналило з нічної тиші у свій звичний буденний ритм. О 7:45 ранку журналіст Павло Шеремет сів у білий автомобіль марки Subaru, який належав його

цивільній дружині — Олені Притулі, співзасновниці «Української правди». Він прямував на етер «Радіо Весті», де щоранку ділився з країною своїми думками.

Через кілька хвилин — глухий вибух. Вибуховий пристрій, закладений під водійським сидінням, спрацював, коли авто виїхало на перехрестя вулиць Івана Франка та Богдана Хмельницького. Потужна хвиля зруйнувала передню частину автомобіля, і він зупинився посеред дороги. Камери відеоспостереження зафіксували момент трагедії та хаотичну реакцію перехожих, які в паніці розбігалися.

Павло загинув майже миттєво. Лікарі, що прибули за викликом, лише констатували смерть. Із перших секунд було зрозуміло — це не випадковість. Це — демонстративне вбивство. У самому серці столиці. У розпал дня. В центрі інформаційного простору.

Новина блискавично розлетілася всіма інформаційними стрічками. Колеги й громадські діячі були вражені. В очах багатьох — шок, біль і головне питання: **чому?**

Президент, прем'єр-міністр, міністр внутрішніх справ — усі висловлюють співчуття та обіцяють взяти розслідування під особистий контроль. Вже за кілька годин створено міжвідомчу слідчу групу. До справи долучаються СБУ, Національна поліція, прокуратура. Суспільство очікує оперативних і переконливих дій.

Але з перших же днів щось пішло не так. Інформація надходить уривками, офіційні версії змінюються. Попри обіцянки, не було оприлюднено жодного переконливого мотиву, жодної версії, яка б витримувала критику. У ЗМІ просочуються неперевірені деталі, проте жодна з них не наближає до істини.

Замість впевненості — домисли. Замість фактів — версії. Замість відповідей — мовчання.

У ті перші дні, тижні, місяці стало зрозуміло: перед нами не просто злочин — перед нами **вбивство системного масштабу**. І за ним стоїть більше, ніж одна особа з вибухівкою. Перед нами — напад на свободу слова в самій її суті.

Цей вибух змінив усе. Не лише в житті рідних Шеремета. Він змінив українську журналістику, підірвав довіру до правоохоронної системи й залишив запитання, які досі — майже десять років потому — не мають відповідей.

## Справу відкрито — або ні?

Минали місяці, роки. І хоч справа про вбивство Павла Шеремета залишалася «на контролі», суспільство дедалі частіше говорило про неї в минулому часі — як про ще одну трагедію, що зникла в тіні безкарності. Офіційне слідство не надавало ні результатів, ні відповідей. Часом з’являлися короткі звіти про «нові версії», але все це виглядало радше як спроби підтримати ілюзію активності.

І ось 13 грудня 2019 року — гучна пресконференція Міністерства внутрішніх справ. На сцену виходить президент, міністр Арсен Аваков, тодішній голова поліції Сергій Князев і слідчі. З трибуни лунає: **вбивць Павла Шеремета знайдено.**

Названо імена:

- **Андрій Антоненко** («Ріффмастер») — відомий музикант, учасник АТО, ветеран.
- **Юлія Кузьменко** — дитяча кардіохірургія, волонтерка.
- **Яна Дугарь** — військова медсестра.

Слідство базується на відеозаписах із камер спостереження, аналізі ходи, співставленні зовнішності та, як було зазначено, «небайдужості підозрюваних до війни та ідей анархізму».

Однак вже того ж вечора українське суспільство почало ділитися на дві великі групи. Одні сприйняли новину як прорив у справі, очікуючи справедливого покарання. Але інші — включно з багатьма журналістами, правозахисниками, адвокатами — заговорили про **штучно зліплену справу**, яка більше схожа на політичне шоу, ніж на об’єктивне розслідування.

*«Це не докази, це — мему»*, — писали у соцмережах, аналізуючи слайди, які показували на брифінгу.

Починається активна кампанія на підтримку обвинувачених. Люди виходять на акції протесту, запускають флешмоби, долучаються до судових засідань як спостерігачі. Для багатьох — це питання принципу: **не можна допустити, щоб невинні стали козлами відпущення за гучну справу, яку не змогли розкрити належним чином.**

Кожен із підозрюваних наполягає на своїй невинуватості. Позиції захисту розбиті детально: відсутність чіткого мотиву, відсутність зброї, фальшиві або

сумнівні експертизи, маніпуляції з відео. Слідство, натомість, не подає переконливих доказів замовника або логіки, яка б пояснювала об'єднання саме цих трьох осіб у злочинну групу.

У 2020 році справу передають до суду. Судовий процес розтягується на роки. Докази, надані стороною обвинувачення, піддаються нищівній критиці. Судді змінюються. Слухання переносяться. Атмосфера — максимально напружена.

Паралельно з юридичним аспектом, розгортається інший, не менш важливий — **громадський діалог про довіру до правоохоронної системи**, її здатність не лише знайти винного, а **довести вину чесно, публічно й переконливо**. У випадку справи Шеремета — це не сталося.

Наразі вироку у справі досі немає. Троє обвинувачених пройшли через тримання під вартою, домашній арешт, громадський тиск і медійне розп'яття. Проте їхня вина так і не була доведена в суді.

Замість крапки — три крапки. І відчуття, що ми втратили не лише журналіста, а й шанс на справедливість.

## Післямови вибуху — як змінилася журналістика

*«Він був не просто журналістом. Він був одним із тих, хто створює контекст. Після нього — порожнеча, яку складно заповнити»* — згадувала одна з його колег.

Смерть Павла Шеремета 20 липня 2016 року стала глибокою травмою для всього українського медіасередовища. Це була не просто фізична втрата відомого журналіста — це був **публічний, демонстративний сигнал для всіх, хто говорить правду**: ви не недоторканні.

### *Професійна паралізація: журналістика в стані шоку*

У перші дні після трагедії в українських редакціях панувала тиша. Редакційні чати — завмерли. Тексти — призупинені. Журналісти почали переглядати свої розслідування, листування, електронну пошту. Вперше за довгий час багато хто **відчув себе реальною мішенню**.

Репортери почали масово:

- видаляти приватні фото з соцмереж,
- користуватися шифрованими додатками для спілкування (Signal, ProtonMail),
- відмовлятися від коментарів без присутності адвоката.

У деяких редакціях навіть виникли неpubлічні «протоколи тривоги» — інструкції, що робити у випадку зникнення журналіста, арешту або викрадення. Для більшості це було **першим досвідом усвідомлення професійної вразливості**.

*«Я більше не пишу розслідування під власним іменем», — зізнається одна з журналісток-розслідувачок у приватній розмові. — «Бо я мама. І я не хочу, щоб мою дитину ховали з таким самим болем, як ховали Павла».*

### *Внутрішня цензура: тінь вибуху в редакціях*

У багатьох редакціях почали з'являтися **ознаки самоцензури**:

- відмови публікувати гучні матеріали без ретельної юридичної експертизи;
- уникнення «чутливих тем» (особливо тих, які стосуються силових структур, воєнної контрабанди, корупції в ЗСУ або спецслужбах);
- страх перед анонімними джерелами, навіть якщо інформація — потенційна бомба.

Журналістика стала **більш обережною, але й більш напруженою**.

Редакції почали створювати внутрішні підрозділи безпеки, вводити шифрування баз даних, обмежувати доступ до чутливої інформації навіть усередині команд.

### *Вибух солідарності: народження журналістської спільноти як сили*

Водночас паралельно зі страхом — почала зростати солідарність. Вперше за довгий час різні редакції, що часто конкурували між собою, **об'єдналися**. Понад 100 журналістів підписали спільну заяву з вимогою прозорого розслідування. Відбулися акції в Києві, Львові, Харкові та навіть у посольствах України за кордоном.

Незалежні проєкти, такі як:

- **«Слідство.Інфо»** (яке зняло розслідувальний фільм *«Вбивство Павла»*, що викрив недбалість і маніпуляції слідства),
- **«Громадське телебачення»**,
- **Bihus.Info, Texty.org.ua, Detector Media** — почали регулярно висвітлювати перебіг справи, ставлячи незручні питання правоохоронцям.

З'явилася культура **публічної підтримки колег**: спільні флешмоби, платформи збору коштів на юридичний захист, відкриті листи міжнародним інституціям.

*Міжнародна увага: Шеремет — справа глобального резонансу*

Справу Шеремета почали коментувати провідні міжнародні організації:

- **Reporters Without Borders (RSF)** вимагали створення незалежної комісії.
- **OSCE** закликала Україну надати докази замовлення.
- **Freedom House** включила справу Шеремета до річних звітів про свободу преси.

Кожен рік, 20 липня, в українському посольстві у Вашингтоні відбувається **мовчазна акція пам'яті**, а українські журналісти використовують цей день як символ професійної мобілізації.

*Універсальні зміни: трансформація журналістики як інституції*

Після 2016 року в Україні:

- Зросла кількість медіаюристів і тренінгів із безпеки.
- Створено **гарячі лінії захисту журналістів** (за участі IMI, ZMINA, UAPP).
- З'явилися **аналітичні огляди безпеки журналістів у регіонах** — наприклад, Херсон, Одеса, Донбас стали об'єктами постійного моніторингу.
- Запроваджено **екстрені протоколи допомоги**, у разі загроз — від прихистку до виїзду за кордон.

*Ключове питання: хто наступний?*

Справжній жах, який оселився у багатьох журналістів після 2016-го — **не в тому, що вбили Павла, а в тому, що ніхто не поніс відповідальності**. Це

відчуття безкарності породжує ще більшу небезпеку, бо **якщо ніхто не покараний, то ніщо не зупинить наступного злочинця.**

Питання, що стало рефреном у всіх розмовах після вбивства:

*«Якщо Павло — публічна фігура, знаний міжнародно, друг президентів і активістів — не був захищений, то хто тоді має шанс на безпеку?»*

І відповідь на це запитання досі лякає.

## **А як в інших країнах?**

*Вбивство журналіста — це вбивство права знати. І що небезпечнішою стає правда, тим частіше гинуть ті, хто її шукає.*

Смерть Павла Шеремета приголомшила не лише Україну, але й міжнародну спільноту. Проте вона — не виняток у світовому контексті. На жаль, за останні десятиліття ми бачимо **тривожну тенденцію**: журналістів убивають — часто жорстоко й публічно — тоді, коли вони розслідують **корупцію, мафіозні зв'язки, зловживання владою або воєнні злочини.**

## **Мальта, 2017 — Дафне Каруана Галіція**

16 жовтня 2017 року в селі Бідінія на Мальті спрацював вибуховий пристрій, закладений в автомобіль журналістки-розслідувачки Дафне Каруани Галіції. Вона була відома своїми публікаціями про корупцію в уряді, офшори, включно з «Panama Papers». Її останній допис у блозі завершувався словами: *«Усюди — шахраї. Ситуація відчаю».*

Розслідування вбивства супроводжувалося тиском, зволіканнями, приховуванням доказів. Громадськість вимагала правди. Лише завдяки міжнародному тиску вдалося розкрити частину організованої змови — з участю підприємців, чиновників і кримінальних структур. Один із ключових підозрюваних — Йорген Фенек, бізнесмен, пов'язаний із владною верхівкою.

У 2019 році прем'єр-міністр Мальти **Джозеф Мускат оголосив про відставку**, під тиском вулиці та опозиції, яка звинувачувала його оточення в покриванні злочину.

Це стало прикладом того, що громадський спротив **може змусити систему діяти**, хоча й із величезним запізненням.

## **Словаччина, 2018 — Ян Куцяк і його наречена**

У лютому 2018 року журналіста-розслідувача **Яна Куцяка** та його наречену **Мартіну Кушнірову** розстріляли у власному домі. Куцяк працював над статтею про зв'язки між італійською мафією Ndrangheta та словацькими урядовцями, які зловживали європейськими фондами.

Це стало першим убивством журналіста в історії Словаччини. Громадськість вибухнула: сотні тисяч людей вийшли на протест. У результаті:

- пішов у відставку міністр внутрішніх справ;
- **прем'єр-міністр Роберт Фіцо змушений був скласти повноваження;**
- було затримано й притягнуто до відповідальності не лише виконавців, а й організаторів злочину — включно з підприємцем Маріаном Кочнером, котрий мав тісні зв'язки з політиками.

Справу Куцяка називають **прикладом того, як демократичний тиск може призвести до очищення системи** — хоча й ціною людських життів.

## **Мексика: журналістика під постійним прицілом**

Мексика — одна з найбільш небезпечних країн для журналістів у світі. Тут свобода слова під загрозою через тиск мафії, корумпованих політиків і силових структур.

За останні два десятиліття десятки журналістів були вбиті, зникли безвісти або зазнали нападів через свою професійну діяльність. Вони розслідували діяльність наркокартелів, корупцію та зловживання владою.

- Ізраель Васкес, 31-річний журналіст мексиканського онлайн-видання El Salmantino, приїхав на одну з вулиць міста Гуанахуато, де у пластиковому мішку виявили розчленоване тіло людини. Він прибув на місце першим і збирався робити стрім. За словами деяких його колег, він також намагався захистити останки від руху автівок до прибуття інших, коли з однієї з них його розстріляли. Васкес помер у лікарні того ж дня.
- Мирослава Бріч, Хав'єр Вальдес та багато інших — стали жертвами насильства, бо не боялися говорити правду.

У більшості випадків:

- замовники злочинів залишаються невідомими;
- розслідування не проводяться або їх штучно гальмують;
- журналісти часто змушені ховатися, а їхні родини — жити під постійною загрозою.

У Мексиці:

- немає реального захисту для журналістів;
- критика влади і злочинних угруповань — це ризик для життя;
- незалежна журналістика існує всупереч системі, а не завдяки їй.

Мексиканська ситуація — сумний приклад того, як відсутність верховенства права і корупція роблять журналістів мішенню, а суспільство — позбавленим доступу до правдивої інформації.

### **Світова картина: цифри і безкарність**

За даними «Репортерів без кордонів», щороку в світі:

- вбивають від 50 до 80 журналістів,
- щонайменше 300 — зазнають тюремного переслідування,
- сотні — зникають або вмирають за підозрілих обставин.

У 9 з 10 випадків убивства журналістів залишаються **нерозкритими або безкарними**. Це створює **ефект страху і мовчання**. Влада, яка боїться публічності, має зацікавлення в тому, щоб ті, хто говорить правду, зникали — фізично або професійно.

### **А Україна? Між демократією й небезпекою**

Україна — країна, що балансує. З одного боку — тут немає тоталітарної цензури, як у Росії чи Білорусі. З іншого — безкарність за вбивства та напади на журналістів тут **теж залишається системною проблемою**:

- Георгій Гонгадзе (2000) — справа, яку так і не розкрили повністю.
- Павло Шеремет (2016) — справа без замовника, без мотиву, без правди.
- Регулярні напади на журналістів-розслідувачів, погрози, залякування в регіонах.

Українська журналістика сильна, але без гарантій безпеки її майбутнє — під загрозою.

Світова практика показує: журналісти стають мішеннями тоді, коли торкаються тем, які болять системі. І поки винні — особливо замовники — не понесуть покарання, **вбивства журналістів не припиняться**.

Справи Каруани Галіції, Бріч, Куцяка, і Шеремета — це не просто особисті трагедії. Це дзвони, які б'ють для всіх. Це лакмусові папірці демократії. І питання, яке стоїть перед кожною країною, просте, але болюче:

*Коли вбивають журналіста — хто стане наступним, якщо вбивця залишиться безкарним?*

## Сумніви, біль і тиша

*«Коли мовчить правда — говорять вибухи», — сказав один із колег Павла Шеремета. Його слова стали не просто метафорою, а моторошним діагнозом часу.*

Минуло **понад вісім років** від дня, коли в центрі Києва пролунала вибухівка, яка обірвала життя одного з найвідоміших журналістів сучасної України. І хоча цей день не зникає з пам'яті журналістської спільноти, **в інформаційному полі навколо справи — майже тиша.**

Немає вироку. Немає названих замовників. Немає переконливих мотивів. Є тільки:

- нескінченні судові засідання, які розтягуються на роки,
- публічні підозри без логічної основи,
- зруйновані долі підозрюваних, які продовжують жити під тиском і без вирішення.

Ця тиша — не випадкова. Вона вимучена. Вона втомлена. Вона відображає **глибоке розчарування**, яке охопило не лише близьких Павла, а й широке журналістське середовище, яке стежило за цією справою з надією на справедливість.

## Публічний глухий кут

Слідство виявилось не лише неефективним — воно стало **джерелом недовіри**. Маніпуляції з доказами, відео, експертизами, а також публічний спектакль із оголошенням підозрюваних у 2019 році — усе це зруйнувало віру в чесність процесу.

Люди перестали питати: *«Коли ми дізнаємося правду?»*

І почали питати: *«Чи дізнаємося ми її взагалі?»*

Навіть ті, хто не поділяє скепсису щодо слідства, визнають — темпи й якість розслідування є **неприйнятними для справи такої ваги**.

### *Людський вимір: горе без завершення*

Для рідних Павла — особливо болюче. Вони живуть у стані **вічного очікування**. Очікування відповіді, визнання, справедливості. Але не мають навіть формального завершення.

- Слідство відмовилося від гіпотези про професійну діяльність як головний мотив вбивства,
- Суспільний резонанс притлумлено до рівня фонові тривоги.

Для друзів і колег — це **жива рана**, бо Павло був не просто колегою **А совістю покоління журналістів**, він умів запалювати — і тримати планку.

### *Стратегічна втрата*

Тиша довкола справи — це не просто відсутність новин. Це **симптом стратегічної поразки держави**. Адже коли держава не здатна розслідувати вбивство журналіста такого рівня — це свідчить не лише про слабкість інституцій, а й про **відсутність політичної волі**.

І це лякає:

- нових журналістів, які лише входять у професію;
- міжнародних партнерів, які очікують від України стандартів правової держави;
- активне громадянське суспільство, яке боїться опинитися сам-на-сам із загрозами.

### *Символ тиші*

Тепер вулиця Івана Франка, де стався вибух, більше не просто вулиця. Це місце пам'яті. Але воно — **без меморіальної дошки, без таблички, без офіційного вшанування**. Як і сама справа, воно наче зависло в повітрі. Невисловлене. Недопрацьоване. Забуте тими, хто мав би пам'ятати.

Але не забудьте тими, хто знає: **втрата Павла — це лакмус довіри до держави**.

І поки справу не буде доведено до логічного завершення — жоден журналіст в Україні не зможе сказати, що він у безпеці.

Сумніви — замість відповідей. Біль — замість справедливості. Тиша — замість рішень.

Справу Павла Шеремета неможливо закрити. Її можна або розкрити — або зрадити. І кожен день бездіяльності, кожне відкладене слухання, кожне політичне мовчання — це ще один удар по довірі до того, що в Україні **можна бути журналістом — і жити далі, а не вмирати за правду.**

## Павло Шеремет як точка неповернення

*«Коли зникає журналіст — зникає шматок реальності, про який ми могли б дізнатися».*

Ім'я Павла Шеремета стало не просто трагічним символом — воно стало **віхою у сучасній історії української журналістики**. Його смерть розірвала не лише людське життя, а й умовну завісу, яка досі прикривала нашу віру в те, що журналіст може бути захищеним у демократичному суспільстві.

Це було вбивство з особливою місією: **дати сигнал, створити страх, показати вразливість**. Не лише для Павла. А для кожного, хто пише, розслідує, говорить, вимагає.

## Павло як дзеркало системи

Його вбивство стало тестом. Тестом для:

- правоохоронної системи — чи здатна вона на прозоре слідство?
- держави — чи готова вона захищати тих, хто говорить незручну правду?
- суспільства — чи зможе воно вимагати відповідальності, не втомлюючись?

І поки що **усі троє — система, держава й суспільство — цей тест не склали повністю.**

Можливо, не через злий умисел. А через слабкість. Через байдужість. Через політичний розрахунок. Але жодне з цих пояснень не здатне виправдати головного: **вісім років без відповіді — це вирок самій надії на справедливість.**

### *Тиша, яка вбиває більше, ніж вибух*

Із кожним роком, коли справа не зрушує з місця, **вбивство Шеремета повторюється знову** — у нових текстах, які не вийшли. У голосах, які не пролунали. У журналістах, які вирішили мовчати.

Це мовчання — не тиша. Це **відлуння страху**. Відлуння того самого вибуху, який проломив не лише дах автомобіля, а й основу нашої віри у демократію.

Бо справжня демократія — не в тому, як голосують. А в тому, **чи може людина поставити незручне запитання — і залишитися живою**.

### *Поки не буде правди — не буде безпеки*

Справа Павла — не лише про минуле. Вона про майбутнє. Про те, якою буде журналістика завтра. Чи стане вона ще сильнішою, ще сміливішою? Чи замовкне під тиском страху?

Ми маємо шанс. Шанс змінити цю історію. Але для цього потрібна воля — політична, юридична, громадянська. Не для помсти. А для **відновлення справедливості, довіри, гідності професії**.

### *Заклик, що не втрачає сили*

Ми не маємо права забути. Не маємо права опустити очі. Не маємо права втомитися.

Бо кожна не розкрита справа — це запрошення для наступного злочину. І кожне ім'я, стерте з пам'яті, — це шлях до мовчазної згоди з несправедливістю.

Павло Шеремет мав голос. Ми — ті, хто має змусити його звучати далі. Через тексти. Через розслідування. Через вимогу правди.

**Поки ця справа залишається відкритою — відкрите і наше зобов'язання пам'ятати. І вимагати.**

**Заклик до дії: Слова не вмирають — якщо за них боротися**

*«Павло більше не може говорити. Але ми можемо. І маємо».*

Історія Павла Шеремета — історія однієї людини. Але тиша, яка заповнила собою простір після його смерті, — це історія всіх нас.

Його вбивство мало на меті зламати більше, ніж біографію. Воно мало зламати довіру. До слова. До суспільства. До системи. До справедливості. Але ми тут — і ми ще маємо вибір: **мовчати або говорити.**

***Цей заклик — не гасло. Це запитання: А що зробиш ти?***

Свобода слова — не лише право журналіста. Це твій щоденний доступ до правди. Це можливість зробити вибір — усвідомлений. А не зрежисований чи нав'язаний.

І якщо одного журналіста вбили — це сигнал, що **будь-яка правда, яка загрожує, може бути знищена.**

І якщо ми не зреагуємо — вбивство стане нормою. А тиша — комфортом.

***Ти — не статист. Ти — учасник. Ти — голос.***

Ти не мусиш бути Шереметом, щоб змінювати.

Не мусиш бути журналістом, щоб ставити питання.

Не мусиш бути лідером, щоб вийти з тіні байдужості.

Твоє слово в соцмережі — це цеглинка спротиву.

Твоя історія — це ще один ліхтар у темряві.

Твоя позиція — це шанс зламати традицію безкарності.

***Що ти можеш зробити — практично, конкретно, ефективно***

### **✓ Стань носієм пам'яті**

- Розкажи про Павла своїм учням, дітям, колегам.
- Згадай про нього у день смерті — 20 липня.
- Прочитай його тексти. Поділись ними.

### **• Поширюй правду**

- Запости у себе: «Справу Павла Шеремета досі не розкрито. А мала б бути».
- Долучися до кампаній журналістської солідарності.
- Поширюй розслідування, фільми, аналітику.

### ✓ Не мовчи, коли бачиш брехню

- Виступай — навіть якщо це просто коментар під новиною.
- Захищай тих, хто під ударом за правду.
- Запитуй у влади — «Де результат?»

### ✓ Підтримай незалежні медіа

- Фінансово — навіть 20 гривень щомісяця мають вагу.
- Публічно — рекомендуй, лайкай, цитуй.
- Особисто — запропонуй допомогу, підтримку, експертизу.

### ✓ Тисни на політичну відповідальність

- Пиши відкриті листи.
- Виступай на форумах, вишах, тематичних подіях.
- Внось тему Шеремета до освітніх програм, блогів, конференцій.

### *Ти — вчитель?*

Твоя аудиторія — це майбутні журналісти, прокурори, міністри.

- Проведи урок пам'яті про Павла.
- Розбери текст розслідування — як зразок сміливості.
- Запропонуй учням створити проєкт: «Безкарність = загроза свободі».

### *Ти — журналіст?*

У твоїх словах — або страх, або опір.

- Пиши. Ще гостріше. Ще чесніше.
- Не дозволяй страху диктувати межі.
- Винось справу Шеремета в ефіри, колонки, редакційні політики.

### *Ти — юрист?*

Закон — не тільки зброя, а й обов'язок.

- Коментуй публічно судові процеси.
- Підтримай журналістів юридично — pro bono.
- Аналізуй справу, викривай процесуальні маніпуляції.

### *Ти — просто громадянин?*

Ти — спільнота. А спільнота — сила.

- Не залишай тему в тіні.
- Організуй публічний перегляд фільму.
- Зроби своє подвір'я, свій чат, свою школу — простором пам'яті.

### *Бо найбільше зло — не вибух. Найбільше зло — байдужість.*

*Якщо загине ще один журналіст — це буде не лише вбивство. Це буде наслідок мовчання тих, хто знав, але нічого не зробив.*

Павло мав голос. І заплатив за нього.

Тепер — твоя черга використати свій.

Не завтра. Не колись.

**Сьогодні.**

**Bihus.info** – механізм, що не дозволяє системі залишатися безконтрольною

У країні, де політичні гасла змінюються так само швидко, як кольори партій, а звіти про боротьбу з корупцією рідко доходять далі заголовків, справжнє журналістське розслідування — це радше виняток, ніж правило. І саме тому будь-яка команда, яка послідовно намагається викривати порушення, рано чи пізно потрапляє в центр уваги. Bihus.Info — один із найвідоміших таких прикладів.

Їхні розслідування справді впливали на порядок денний: були відставки, допити, парламентські обговорення. Але за цим впливом — не лише принципівість, а й цілий медіа-механізм. Зі своїм стилем, інтонацією, аудиторією — і дедалі частіше з обговоренням того, **де саме проходить межа між журналістикою та громадським тиском.** Це вже не просто ютуб-відео з

документами, це — повноцінна структура, яка працює на перетині слідства, активізму й масової медіа-риторики.

А отже, і пильність до такого гравця має бути відповідною. У медіа-ландшафті після 2014-го багато що змінилося — та основне лишається: **впливові журналісти мають бути готовими до критичного аналізу так само, як і чиновники**. Бо незалежність — це не лише про відсутність власника, а й про прозорість дій, мотивів і результатів.

Саме тому розмова про Bihus.Info — це не спроба похвали чи дискредитації. Це спроба розібратись: як працює одне з найпомітніших медіа країни. Що за ним стоїть. І які питання воно саме воліє не порушувати.

Як усе почалося: від ZIK до власної редакції

Кінець 2000-х — період, коли український телевізійний ринок ще жив за інерцією: формальні сюжети, компліментарна аналітика, акценти — залежно від власника каналу. На цьому тлі починає з'являтися дещо інше: формат коротких розслідувань, що ставив незручні питання. Проєкт «Наші гроші» — перше помітне медійне утворення команди, яку зібрав Денис Бігус. Вони працювали на телеканалі ZIK, використовуючи формат відеоклонок і документальних сегментів. На той момент — без великої команди, без продакшену, але з бажанням протестувати межі дозволеного.

Перші теми стосувалися банальних, але кричущих речей — державні закупівлі, фіктивні тендери, бізнес через родичів депутатів. Вони брали відкриті дані, шукали прізвища, зводили у схеми. Формат був максимально спрощений: коротко, іронічно, без глянцю. Але саме це і дало ефект — глядачеві не доводилось «перекладати з журналістської».

У 2013 році команда вийшла з телеканалу і створила сайт Bihus.Info — уже як окрему платформу з власною редакційною політикою. Це був перехід із залежного мовлення у самостійний онлайн-простір. Із цього моменту проєкт почав не лише говорити про корупцію, а й вибудовувати навколо себе аудиторію. Формувався публічний образ: прямий, зрозумілий, з характерною інтонацією.

Із часом стиль зміцнів — разом із впізнаваністю. Однак, що більше проєкт впливав на порядок денний, то більше запитань з’являлось і до нього. Один із перших гучних випадків — втручання спецслужб: у 2021 році СБУ встановила приховані камери на новорічному корпоративі редакції. Згодом журналісти зробили про це сюжет. Але водночас ситуація викликала резонанс — чи є довіра між Bihus.Info та державними інституціями, і які були мотиви з обох сторін? Питання залишилось відкритим.

Уже в перші роки проєкт обрав метод перевірки через «мовчання»: коли чиновники не коментували, це ставало сигналом копати глибше. Паралельно з’явилися і технічні засоби: дрони, GPS, карти, відеоспостереження. Все це дозволяло робити журналістську роботу швидше, точніше — і водночас технологічніше.

І хоча проєкт і справді виявився довготривалим, разом із його зростанням росла й міра відповідальності: перед аудиторією, перед предметами розслідувань, перед принципом прозорості. Бо будь-яка ініціатива, що стає помітною — автоматично стає і об’єктом критичного аналізу. Навіть якщо цей аналіз починається з власної кухні.

### Стиль як інструмент: між сатирою, фактами і стратегією

У сучасній українській журналістиці є медіа, які інформують. Є ті, хто аналізує. А є ті, хто формує тон розмови. Bihus.Info — якраз з останніх. Їхній стиль — не просто манера, це частина стратегії: поєднання розслідувального жанру, візуальної подачі, іронії й чітко дозованої агресії. Вони не подають себе як нейтральну трибуну. Вони — учасники гри. І при цьому залишаються незалежною одиницею в публічному просторі, яка цілеспрямовано підриває уявлення про “зручну журналістику”.

Ці сюжети часто готуються тижнями, навіть коли «новина» вже відійшла. Якщо хтось із конкурентів видає заголовки “Міноборони знову купує шкарпетки по 800 грн”, Bihus.Info може мовчати кілька тижнів — і потім викотити відео, де

є все: документи, особи, схема, дрони, склад, і коментар «з місця події», який радше виглядає як вирок, а не запитання.

Інструментарій відомий: держреєстри, відкриті дані, декларації, фото, супутникові знімки. Але суть — у контексті, який вони вибудовують. Їх не цікавить одиничне порушення. Вони шукають системність. Якщо новий тендер веде до фірми — шукають родича. Якщо родич — депутат — перевіряють перельоти. Якщо депутат мовчить — починають копати далі. Це не завжди дає юридичний результат, але майже завжди — інформаційний ефект.

Окрема риса — інтонація. У той час як більшість редакцій дотримуються «офіційного» тону, команда Bihus.Info дозволяє собі іронію, сарказм, емоцію. Фрази на кшталт «а тепер буде смішно, якби не було настільки огидно» — не просто прийом, а частина бренду. І цей стиль працює: їх цитують у парламентських комітетах, розбирають на токшоу, згадують в урядових брифінгах. І водночас — атакують у соцмережах, звинувачують у заангажованості, намагаються зламати сторінки та канали.

Один із яскравих прикладів — цикл сюжетів “Армія. СБУ. Бабло” (2023). Після появи сигналів про можливі зловживання в тилу, редакція кілька місяців збирала дані, проводила зустрічі з джерелами, моніторила логістику. Результат — серія відео, де задокументовано, як структури, пов’язані з силовими органами, отримували багатомільйонні замовлення без прозорих процедур. Реакція — обшуки в редакції. Але матеріал вийшов. А згодом — і продовження.

Ще один приклад — “плівки Медведчука” (2022). Замість того щоб просто “злити” записи, як часто роблять у Telegram, команда проаналізувала їх, вичистила фейки, побудувала логіку: хто з ким, про що і коли. І подала це як політичний трилер — але з чіткою доказовою базою. Висновок: не особистість, а система, в якій одна людина була не відхиленням, а симптомом.

Усе це не означає, що до Bihus.Info немає питань. Вплив — це ще й відповідальність. Стиль — це не імунітет. Але поки інші медіа запитують, вони — фіксують. І саме в цьому — їхня сила. А от наскільки це журналістика в

класичному розумінні — це вже питання не до них. А до нас.

За правду — по зубах: що насправді відбувається навколо Bihus.Info

Системна критика влади в Україні завжди була процесом із ризиком. Але розслідувальні журналісти, які регулярно публікують матеріали про силовиків, оборонні відомства та близьких до президента чиновників, мають справу не лише з тиском — а й з тіньовими діями, які залишають більше запитань, ніж відповідей.

Одним із найбільш показових епізодів стала серія матеріалів Bihus.Info про закупівлі Міністерства оборони у 2023 році. Команда оприлюднила схеми, де державні гроші спрямовувались на рахунки фірм-пустышок через непрозорі контракти. Після публікації — в редакцію прийшли з обшуками. Офіційно — це було в межах іншого розслідування. Неофіційно — це сприймалось як форма тиску. Команда не припинила роботу, але сам прецедент викликав хвилю реакцій — не стільки через розслідування, скільки через ставлення державних інституцій до журналістів.

Раніше, у 2019 році, після розслідувань про корупційні схеми в «Укроборонпромі», журналісти заявляли про зовнішнє стеження, зникнення джерел, а також судові позови проти редакції з боку фігурантів матеріалів. Попри відсутність юридичних перемог у цих спробах, тиск був очевидним. Це вже виглядало як патерн — будь-яке гучне розслідування про силові структури супроводжується непрямим тиском на команду.

Окремої уваги заслуговує історія 2021 року, коли на новорічному корпоративі Bihus.Info співробітники СБУ встановили приховані камери. Спецоперацію тоді не коментували ані в Службі безпеки, ані в Офісі Президента. Сам факт стеження редакція розкрила сама — і навіть зробила з нього публічний сюжет. Проте це лише загострило питання: навіщо спецслужби стежать за журналістами-розслідувачами, що відомо про санкціонування таких дій, і головне — чи був цей кейс винятком, чи частиною ширшої практики?

Ще один малопояснений інцидент — комунікація між головним

редактором Bihus.Info Денисом Бігусом і мером Києва Віталієм Кличком. У 2022 році в мережі з'явилися фрагменти записів, де чути обговорення певних домовленостей. Пізніше ЗМІ намагалися отримати пояснення, проте чітких коментарів не надходило ні від Бігуса, ні від Кличка. У ситуації, коли медіа позиціонує себе як інструмент контролю за владою, подібна невизначеність породжує запитання — особливо в умовах зростаючого впливу самої редакції.

Також варто окремо згадати інформаційні атаки, які йдуть після кожного гучного розслідування. Серед найбільш поширених наративів — звинувачення в роботі «на гранти», участь у «зовнішньому замовленні», чи навіть у «дестабілізації тилу». Ці кампанії рідко виглядають спонтанно. Нерідко їх поширюють прорежимні блогери, депутати та навіть інші журналісти, що працюють у вертикально підконтрольних медіа.

Редакція намагається захищатися інституційно: архіви — на окремих серверах, джерела — зашифровані, комунікації — через захищені канали. Проте жодна безпека не замінює базового принципу довіри. А в ситуаціях, коли сама редакція виявляється в центрі уваги — прозорість і публічне пояснення своїх дій важать не менше, ніж розслідування чужих.

### **Вплив без ідеалізації: що змінилось у журналістиці (і чи тільки завдяки Bihus.Info)**

Тривалий час в Україні медіа-ландшафт працював за простим принципом: є політична подія — має бути звіт. Більшість новин зводились до прямої мови посадовців, іноді — без жодної спроби перевірки чи розбору. У цьому контексті поява незалежних редакцій, які замість констатацій почали аналізувати і викривати, стала очевидним контрастом. Однією з таких команд стала Bihus.Info.

Їхні формати змінили очікування частини глядачів: розслідування перестали бути нішевим жанром і стали частиною загального інфопростору. Матеріали команди почали обговорювати не лише в соцмережах, а й у парламентських комітетах. Відео — використовувати як доказову базу на судових слуханнях або в заявах правоохоронців. Це створило враження нового рівня впливу журналістики. Але важливо відокремити: самі Bihus.Info — не

першопричина змін, а один із проявів ширшого процесу, що триває в медіа ще з Майдану.

Так, формат редакції став прикладом для інших — зокрема, завдяки поєднанню журналістики даних, відеомонтажу та виразної подачі. Але зворотний бік цього впливу — персоналізація. Коли розслідування прив'язуються до імен і стилю, а не до системної редакційної культури. Це робить проєкт упізнаваним, але вразливим: у разі внутрішніх скандалів або питань до джерел фінансування — це б'є по всьому бренду.

Водночас важко заперечити — аудиторія стала вибагливішою. Очікування зросли. Люди стали вимагати не лише новини, а й пояснення, не просто гасел — а фактів, підкріплених документами. Bihus.Info стали частиною цієї трансформації. Але не єдиними її драйверами. Поява нових медіаплатформ, активізація розслідувальних ютуб-каналів, розвиток фактчекінгу — все це паралельні й не менш важливі вектори.

Реакція влади теж еволюціонувала. Якщо раніше найкращою стратегією було ігнорування, то сьогодні після гучних розслідувань усе частіше з'являються офіційні коментарі, перевірки, іноді навіть звільнення. Наскільки це реакція по суті — дискусійне питання. Часто це радше інформаційна тактика: показати, що “ми відреагували”. Проте сам факт реакції вже демонструє: ігнорувати викривальні сюжети стало складніше.

Окремо варто згадати вплив на професійну освіту. Матеріали Bihus.Info використовують як кейси на факультетах журналістики, у тренінгах з медіаграмотності, на міжнародних форумах. Проте й тут залишається відкрите питання — наскільки з цього робиться критичний аналіз, а не просто приклад “успішного кейсу”.

Таким чином, зміни в журналістиці відбулись — і Bihus.Info до цього причетні. Але не вони створили систему. Вони стали її активною частиною, показовою в стилі, ефективною у форматі, але такими ж підзвітними, як і будь-яка інша інституція, що формує уявлення суспільства про правду.

Розслідувальна журналістика в Україні пройшла шлях від маргінального жанру до вагомого інструменту впливу на порядок денний. Але саме зараз вона перебуває у критичній точці. Війна, з одного боку, зробила багато тем надто чутливими для відкритої публікації. З іншого — породила очікування, що журналістика або «з нами», або «проти».

У цій ситуації кожне нове викриття сприймається вже не просто як медійна робота, а як політичний жест. І саме тому незалежні редакції, які працюють у жанрі розслідувань, стикаються з подвійним тиском — і від системи, і від частини аудиторії, яка не готова чути незручне в час війни.

Ринок при цьому теж не грає на руку. Класичне рекламне фінансування в медіа майже зникло. Грантова підтримка нестабільна. Власні джерела доходу — обмежені. У таких умовах незалежність не просто гасло — це щоденне питання виживання.

Bihus.Info, без сумніву, є помітним гравцем у цьому полі. Але, як і будь-який інший впливовий медіапроект, вони потребують не лише підтримки, а й критичного супроводу. Бо чим більша платформа — тим вища планка вимог до її прозорості, етики, професійності.

Виклики попереду — зрозумілі: цензура (відкрита чи завуальована), спроби тиску, зниження довіри до журналістів як класу, втома аудиторії, радикалізація дискусій у суспільстві. І головне — загроза того, що розслідування втратить функцію пояснення і перетвориться лише на інструмент емоційного тиску.

Але водночас є шанс. Шанс переосмислити цінність журналістики не як сервісу для глядача, а як **механізму, що не дозволяє системі залишатися безконтрольною**. І тут роль не лише медіа, а й самого суспільства: хто ставить питання, хто вимагає відповідей, хто дивиться — не лише щоб «подивитись».

Журналістика не має бути героїзована. Але вона не може бути й ігнорована. Бо в системі, де влада сильна, а правосуддя умовне — саме медіа залишаються простором, де ще звучить питання: “А хто відповідь?”

